

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

47 (424), 22—28 листопада 2007

ЗАПАЛИ СВІЧУ!

Фото Олександра Литвиненка

Вічна пам'ять безневинним і тиха свіча сльози нашої...

Геноцид — це вибірково організований комуністичним тоталітарним режимом штучний голод або Голодомор в Україні 1932—1933 років, який призвів до загибелі від 7 до 10 мільйонів безневинних чоловіків, жінок і дітей, що становило на той час 25 % населення України.

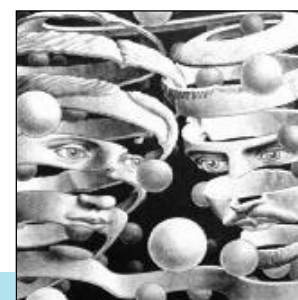
Це число газети присвячуємо пам'яті жертв Голодомору.

ЗНАТИ ПРАВДУ

4

ЧИТАЦЬКЕ ВІЧЕ

8–9

БАТУРИН: БУТИ ТВЕРДИНЕЮ!

10

ВАСИЛЬ БОРОДАЙ ЗАПРОШУЄ

15

МОВОЮ ФАКТІВ

Україна прагне міжнародного визнання Голодомору геноцидом. Історичний факт Голодомору 1932—1933 років в Україні визнали в офіційних документах понад 70 країн світу. Актом геноциду Голодомор назвали президенти, глави урядів і парламенти 26 країн світу. Парламенти 12 країн (не рахуючи України) своїми резолюціями або деклараціями визнали Голодомор 1932—1933 років актом геноциду.

Сенат Парламенту Австралії 31 жовтня 2003 р. ухвалив Резолюцію № 680, яка визнала події в Україні одним з найжорсткіших виявів геноциду в історії людства. Сенат Австралії визнав Голодомор в Україні актом геноциду у своєму документі ще 28 жовтня 1993 р. з приводу 60-річчя Голодомору.

20 жовтня 1993 р. пролунала Заява Рійгікогу (парламенту) Естонії із засудженням комуністичної політики геноциду в Україні.

Палата депутатів Парламенту Італійської Республіки прийняла 24 лютого 2004 р. Резолюцію Комісії закордонних справ та з питань європейської співдружності в пам'ять жертв Голодомору. Але ще й досі вона чекає на затвердження сенату.

Резолюція Сенату Канади від 19 червня 2003 р. містить заклик до уряду Канади визнати Голодомор в Україні 1932—1933 рр. геноцидом та засудити будь-які спроби приховати історичну правду про це. Документ передбачає також призначення останньої суботи листопада днем жалоби в канадських школах.

Сейм Литовської Республіки у Заяві "Про вшанування жертв політичних репресій і Голодомору в Україні в 1932—1933 роках" від 24 листопада 2005 р. визнав, що сталінський комуністичний режим здійснював свідомий, ретельно спланований геноцид українського народу.

Парламент Грузії у документі від 20 грудня 2005 р. "Щодо увічнення пам'яті загиблих в Україні у 1932—1933 роках внаслідок політичних репресій і Голодомору" зазначає, що тоталітарний більшовицький режим здійснив навмисний геноцид українського народу.

Сенат Республіки Польща у Постанові від 16 березня 2006 р. про річницю Вели-

СВІТ ВИЗНАЄ ГЕНОЦИД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

кого Голоду в Україні солідаризується з позицією України щодо потреби визнати Голодомор 1932—1933 рр. актом геноциду.

Резолюція Палати Представників Конгресу США від 20 жовтня 2003 р. № 356 визнала Голодомор 1932—1933 рр. в Україні актом терору і масового вбивства, спрямованим проти українського народу, і закликала підтримати ініціативи Уряду і Верховної Ради України офіційно визнати Голодомор і його жертви, а також вшанувати пам'ять мільйонів жертв штучного голодомору з приводу 70-ї річниці цієї трагедії. А Резолюція Сенату (верхньої палати Конгресу США) № 202 визнала штучний Голодомор 1932—1933 років в Україні актом геноциду.

Постанова Державних Зборів Угорської Республіки від 26 листопада 2003 р. № 129/2003 (XI.26) з приводу 70-х роковин Голодомору в Україні 1932—1933 років засуджує вияви дискримінації, спрямовані на знищення та геноцид групи народів.

Крім того, Палата сенаторів Національного конгресу Аргентинської Республіки 23 вересня 2003 р. та 7 листопада ухвалила Декларації про вшанування пам'яті жертв Голодомору в Україні 1932—1933 рр., який організував тоталітарний радянський режим. У документах висловлено співчуття всьому українському народу, а також засуджено будь-яку державну політику чи рішення і дії властей, що зневажають і порушують права людини.

28 листопада 2006 року до цих десяти країн нарешті приєдналася й Україна. Закон України № 376—V "Про Голодомор 1932—1933 років в Україні" в першій статті проголошує: "Голодомор 1932—1933 років в Україні є геноцидом українського народу".

Публічне заперечення Голодомору 1932—1933 років в Україні визнається наругою над пам'яттю мільйонів жертв Голодомору, приниженням гідності українського народу і є протиправним. Рішення було ухвалене 233 голосами. Від Партії регіонів проголосувало 2 депутати, від БЮТ — 118, від "Нашої України" — 79, від

Соцпартії — 30, позафракційних — 4. Фракція комуністів у повному складі не голосувала за законопроект.

21 червня цього року Конгрес Республіки Перу прийняв резолюцію з приводу 75-річчя Голодомору в Україні. У документі, окрім визнання геноциду, висловлено застереження проти того, щоб схожі події повторилися в історії. У ньому перуанські депутати також засуджують тоталітаризм і злочини проти людства. Перу стала першою країною в Латинській Америці, парламент якої назвав геноцидом український Голодомор.

25 червня відповідне рішення прийняв Конгрес депутатів Королівства Іспанія, 25 жовтня — Парагваю, а 31 жовтня — Національний Конгрес Республіки Еквадор.

У жовтні з нагоди 75-ї річниці Голодомору Французька національна асамблея зареєструвала законопроект про визнання Голодомору 1932—1933 років геноцидом українського народу. Законопроект про визнання українського геноциду запропонував депутат від Півночі Крістіан Ванет. Французький депутат праві політичної орієнтації вважає, що всі геноцидні злочини, скоєні упродовж XX століття, слід офіційно засудити.

1 листопада ц. р. 34 сесія Генеральної конференції ЮНЕСКО одностайно прийняла Резолюцію про вшанування пам'яті жертв Голодомору в Україні, але не дала жодної політичної та юридичної оцінки цій події, адже це "не входить до її компетенції". ЮНЕСКО стала першою міжнародною організацією, що ухвалила подібну заяву. Представник Міністерства закордонних справ України Петро Доценко вкотре закликав й ООН визнати Голодомор 1932—1933 років актом геноциду українського народу. Він вважає, що такий крок зробить значний внесок у запобігання злочинам геноциду та іншим злочинам проти людства в майбутньому.

Підготував Євген БУКЕТ

23 ЛИСТОПАДА ВІДБУДЕТЬСЯ ЗАСІДАННЯ НОВООБРАНОЇ ВЕРХОВНОЇ РАДИ

Центральна виборча комісія зареєструвала всіх 450 депутатів Верховної Ради. Таким своїм рішенням вона завершила виборчу кампанію.

На засіданні 19 листопада комісія зареєструвала депутатом представника блоку “Наша Україна—Народна Самооборона” Юрія Гримчака. Також комісія визнала відмову від депутатського мандата представника НУНС, голови Національного банку Володимира Стельмаха.

«ШИРОКА» КОАЛІЦІЯ МОЖЛИВА, ХОЧ ОФІЦІЙНІ ПЕРЕГОВОРИ НЕ ВЕДУТЬ

“Партія регіонів не веде переговорів про створення коаліції з блоком “Наша Україна—Народна Самооборона”, — заявив кандидат у депутати Верховної Ради від Партії регіонів Борис Колесников в інтерв’ю тижневику “Контракти” від 19 листопада. За його словами, розмови про коаліцію ПР і НУНС вели тільки на особистому рівні. Водночас представник ПР не виключає можливості створення такої коаліції — він нагадує, що в Україні можливо все. Серед питань, позиції з яких у ПР і НУНС розходяться, Колесников назвав статус російської мови та вступ України в НАТО. “Не виключаю, що у випадку створення коаліції з НУНС розв’язання цих питань доведеться відкласти”, — вважає Бо-

рис Колесников.

БЛОК ЛИТВИНА МОЖЕ НЕ ГОЛОСУВАТИ ЗА СПІКЕРА

Володимир Литвин припускає, що його фракція не підтримуватиме жодної кандидатури на посаду Голови Верховної Ради.

“Якщо ми не будемо учасниками формування коаліції, я хочу підкреслити — формування, а не входження в ту чи іншу коаліцію, то, швидше за все, не підтримуватимемо жодної кандидатури, оскільки нам не потрібно брати на себе відповідальність за роботу політичних сил, які поділили посади і хочуть, щоб хтось своїми голосами підтримав їхні позиції”, — заявив він в ефірі телеканалу НТН.

В. Литвин вважає, що “вже сьогодні йде жорстока боротьба за посаду Президента”, і нагадав про прецедент дострокового розпуску парламенту в Україні. “Зрозуміло, що буде спроба чи знову дасть про себе знати спокуса продемонструвати “сильну руку”, а її можна продемонструвати через дострокове припинення повноважень Верховної Ради”, — сказав экс-спікер ВР.

ЛУЦЕНКО ВВАЖАЄ, ЩО ПРЕЗИДЕНТА І НУНС ДИСКРЕДИТУЮТЬ

Лідер НУНС Юрій Луценко вважає, що відмова деяких депутатів блоку підписувати угоду про створення демократичної коаліції дискредитує не тільки НУНС, а й Президента.

“Сьогодні ця гра зайшла далеко, вона дискредитує сам

блок, вона дискредитує Президента, вона дискредитує нашу відповідальність перед виборцями, які сумніваються в нашій стабільності, відповідальності за взяті на себе зобов’язання”, — наголошує Ю. Луценко, який впевнений, що група депутатів НУНС, яка тягнє до авторитету Віктора Балоги, демонструє незгоду з загальнополітичною лінією блоку і свої амбіції.

Луценко нагадав, що Президент України неодноразово казав: єдина можлива коаліція в парламенті — на основі союзу НУНС і БЮТ. Водночас Глава держави вимагав від усіх депутатів блоку “Наша Україна—Народна Самооборона” терміново підписати угоду про зобов’язання створення саме такої коаліції.

“Я вважаю, що ніхто не має права грати в свої амбіції в умовах, коли демократам так тяжко далася перемога всього в три голоси. Неприпустимо сьогодні грати в свої особисті амбіції будь-кому: ані Віктору Балозі, ані Юрієві Луценку, ані В’ячеславу Кириленку — нікому”, — сказав він. Луценко також запевнив, що той, хто не виконає взятих перед виборцями зобов’язань, не може розраховувати на входження в наступну потужну демократичну партію, яка буде представлена в наступному парламенті.

«НАША УКРАЇНА» СПОЧАТКУ УВІЙДЕ У КОАЛІЦІЮ, А ПОТІМ РОЗГЛЯНЕ ПИТАННЯ ПРО ВСТУП ДО НЕЇ?

Політрада партії Народний

Союз “Наша Україна” розглядатиме питання про коаліцію БЮТ та НУНС на своєму засіданні 26 листопада.

Засідання Політичної ради Народного Союзу “Наша Україна” заплановано на 26 листопада. Таке рішення було ухвалено під час засідання Президії партії. Про це повідомляє прес-служба НСНУ. Наразі не повідомляють, про що саме нашоукраїнці говоритимуть у контексті демкоаліції.

Раніше голова Політради В’ячеслав Кириленко даюто юридичного підписання коаліційної угоди називав 23 листопада, коли розпочне роботу Верховна Рада.

На порядок денний Політради винесено питання про коаліцію демократичних сил та створення єдиної партії. Рада партії також планує обговорити підсумки дострокових парламентських виборів.

Нагадаємо, що 15 жовтня лідери Блоку Юлії Тимошенко та блоку “Наша Україна—Народна Самооборона” у присутності преси парафували угоду про створення демократичної коаліції у Верховній Раді VI скликання, а 17 жовтня оприлюднили її текст. Згідно з угодою, крісло прем’єр-міністра має посісти Юлія Тимошенко, а спікера — В’ячеслав Кириленко.

За матеріалами мережі Інтернет підготував
Андрій ІЛЛЕНКО

МИ ЖИВЕМО В КОМУНО-ЛІБЕРАЛЬНІЙ РЕСПУБЛІЦІ?

Андрій ІЛЛЕНКО

Спочатку невеликий відступ про події, які відбувалися в Києві 7 листопада 2007 року. Цього дня у місті вільно, без жодних заперечень влади проходили мітинги комуністів. Єдиним відносно позитивом було те, що напередодні суд заборонив КПУ проводити акції на Майдані Незалежності, тим самим не давши комуністам перетворити його знову на “площадь актябрьской революции”. Відбулося це через заявку “Свободи” на проведення антикомуністичних акцій у тому ж місці в той же час.

Але оскільки суд відбувався ввечері, і часу на повідомлення людей, що акція “Свободи” переноситься, не було, голова Київської міської організації ВО “Свобода” Андрій Мохник разом з однопартійцем Миколою Мартиненком вранці 7 листопада проводили на Майдані ніким не заборонений інформаційний пікет, метою якого було скеровування людей на Михайлівську площу, де очікували мітингу патріотичних сил. Націоналісти стояли під державним прапором, але міліція зреагувала на це як на сигнал до нападу. Тоді як комуністів, які вешталися Києвом з портретами Леніна і Сталіна, ніхто навіть не думав затримувати, навпаки, їм влада лише всіляко сприяла.

Комунізм — лютий ворог українців, але досі ще не розставлено всі крапки над “і” в розумінні сутності цього явища. Держава досі жодним чином не засудила комунізм, а більшість тих політичних та громадських середовищ, які позиціонують себе як “антикомуністичні”, заперечують цю ідеологію та практику дуже поверхово, остерігаючись відвертих формулювань і висновків.

Аби усвідомити явище цілісно, слід поглянути на нього історично, без жорсткої прив’язки до сучасності. Жовтневий переворот (який потім більшовицькі брехуни-пропагандисти зобразили стихійною і “народною” ре-

Нещодавно виповнилося 90 років з дня початку так званої “жовтневої революції”, а насправді — перевороту, наслідком якого стало утворення безпрецедентного в світовій історії терористичного режиму, найбільший злочин якого полягав у знищенні понад 20 мільйонів українців.

волюцією) — швидше наслідок, а не причина. Причини лежать набагато глибше і належать до того пласту історії, доступ до якого й досі проблематичний.

Комунізм, як і лібералізм — це ідеологічні проекти, створені для руйнації традиційних суспільств, для знищення ідеалістичної, органічної цивілізації і побудови натомість матеріалістично-механістичного, космополітичного, безбожного суспільства споживання. Західну Європу було підкорено шляхом “буржуазних революцій” і лібералізму з його золотим тілцем вільного ринку і псевдodemократії. Для Східної ж Європи (передусім України) довелося використовувати комунізм, який шляхом нечуваного терору знищував цілі нації.

Комунізм та лібералізм різняться здебільшого методами. Якщо метод лібералізму будуватися за аналогією з раковою пухлиною, яка повільно і приховано, але впевнено вбиває організм, то комунізм іде шляхом прямого і брутального терору.

Більшість “антикомуністів” у розлогах міркуваннях завжди уникає кількох принципово важливих стрижневих моментів. По-перше, вони не наголошують на корінній спорідненості, спільності походження комунізму та лібералізму, їх служінні спільній меті. По-друге, говорячи про злочини комунізму, завжди змальовують останній дуже розмито і абстрактно, як вогню боячись чіткості формулювань, нібито комунізм не мав цілком конкретної етнічної й соціальної основи.

Комунізм у СРСР поділявся на дві фази. З 1917 р. до Другої світової війни Радянський Союз був масонським, терористичним державним утворенням, основ-

ною метою якого було повне знищення корінних націй, насамперед українців як таких. Методами були фізична ліквідація національної еліти та хребта нації — селянства і духовна війна проти народу, насадження дегенеративної моралі, знищення сім’ї, традиційних цінностей, релігії, викривлення історичної пам’яті тощо.

Після сталінських чисток та переходу на “патріотичну” риторику під час війни СРСР трансформується на специфічний варіант Російської імперії з домінацією “слов’янського” державного міфу, де українцям відводять роль “других серед рівних”, а “першими” стає синтетична євразійська нація “руських”, змодельована на основі трьох етнокультурних груп: слов’ян (здебільшого українців), угро-фінів і тюркського елементу.

Цей історичний відступ важливий для того, щоб зрозуміти, що являють собою сучасні комуністи. Вони значною мірою ідеологічні послідовники саме другої фази існування СРСР, тому мають більше спільних рис із традиційними російськими шовіністами. Сьогоднішні комуністи самі по собі не є якоюсь серйозною загрозою. КПУ перебуває під контролем олігархічного капіталу і повністю інтегрована у ліберальну політичну систему. Реальною загрозою є колишні комсомольсько-комуністичні кадри, розкидані по всіх впливових кірслах у державному апараті й бізнесі. Саме тому серед сучасної “еліти” домінують лакизи, пристосуванці, меркантилісти, крадії та брехуни, бо саме такий

тип людини культивували в тому середовищі.

Комуністів в їхньому первинному, “масонському” розумінні майже не залишилося, хіба що вони зустрічаються в маргінальних молодіжних середовищах і... в європейських університетах, окупованих лівацькою професурою.

Зараз на їхньому місці стоять ліберали. Онуки комісарів та енкаведистів уже не ходять під червоними прапорами, а продовжують справу своїх попередників під знаменами лібералізму, демократії, “прав людини”, глобалізації й космополітизму. І наслідки їхньої діяльності не менш руйнівні, ніж попередників. Вимирання, виїзд працездатних українців за кордон, наплив мільйонів мігрантів з третього світу, культурна катастрофа — це все продовження геноциду, механізм якого запущено ще в жовтні 1917 року.

Комунізм — це форма, всуціль заповнена україножерським змістом. А ми живемо у комуно-ліберальній республіці, де можна вільно ходити під кривавими червоними прапорами, а за підняття державного прапора на Майдані Незалежності (!) влада карає арештом.

Не вірите? Тоді прийдіть на Майдан з українською символікою і переконаєтесь, в якій республіці ми живемо.

НАЦІОНАЛЬНА ТРАГЕДІЯ

ВИБУХ НА ШАХТІ

ІМ. ЗАСЯДЬКА:

ДЕСЯТКИ ЗАГИБЛИХ, ДОЛЯ

БАГАТЬОХ НЕ ВІДОМА

У неділю, 18 листопада, о 03:11 на шахті імені Засядька на горизонті 1078 метрів під час проведення робіт стався вибух метано-повітряної суміші. За даними МНС, на момент аварії під землею перебувало 456 гірників, зокрема на аварійних ділянках — 186. Загинули принаймні 90 шахтарів. 10 людей потрапили до лікарні. Рятувальники намагаються знайти ще 28 гірників, доля яких залишається невідомою.

19—21 листопада в Україні оголошено днями жалоби за загиблими шахтарями. Нинішня трагедія на шахті імені Засядька — це вже шоста аварія на цій копальні за часів Незалежності. Ось хронологія катастроф.

1996-й рік — вибух метану, загинуло шестеро гірників. За три роки — знову вибух. 50 шахтарів загинули і 49 дістали поранення. Історія повторилася 2001-го — 55 загиблих. 2002 — вибух суміші метану й повітря забрав життя 20 шахтарів. Остання аварія на шахті імені Засядька була 20 вересня минулого року — 13 загиблих.

Уже цього року на українських копальнях загинуло 80 осіб, а торік — 170. Цей вибух на шахті ім. Засядька називають найбільшою аварією за роки незалежності. Копальню експлуатують із 1958 року і вважають небезпечною через викиди вугілля й метану. Роботи у ній ведуть на глибині 1304 метри.

Співчуття та по 100 тисяч гривень родинам загиблих шахтарів, плюс кошти на ліквідацію пожежі — так на чергову трагедію на шахті імені Засядька відреагував уряд.

“Кошти виділятимуть залежно від потреби. Попередню суму — сім з половиною мільйонів, яку назвали фахівці, вже виділено. Комісія буде розв’язувати всі соціальні питання, передбачені українським законодавством та трудовою угодою на шахті Засядька”, — заявив Прем’єр-міністр Віктор Янукович.

Після чергової трагедії на шахті ім. Засядька до Донецька прибули прем’єр, урядовці, що відповідають за енергетичний сектор, секретар РНБОУ. Для розслідування причин катастрофи було створено урядову комісію. У понеділок Донецьк відвідав Президент. Віктор Ющенко провів нараду щодо подолання наслідків цієї трагедії та надання допомоги сім’ям загиблих. Йшлося про реорганізацію вугільної галузі, зокрема заходи щодо безпечного ведення гірничих робіт.

Схему дій у випадку аварії на шахті ім. Засядька відпрацьовано до дрібниць — за останні вісім років тут загинуло 138 шахтарів. Вони поховані на Щегловському цвинтарі, поруч із яким виходить на поверхню система вентиляції шахти. Тут піднімають тіла загиблих, але присутні при цьому тільки рятувальники й судмедексперти. По периметру виставлено міліцейський кордон.

На думку керівника незалежної профспілки гірників Михайла Волинця, одна з причин високої смертності на українських шахтах — безвідповідальність чиновників: “У нас система праці не тільки незручна. Вона й призводить до того, що гинуть шахтарі. Тому що з одного боку йде порушення технологій, але й самі шахтарі теж змушені порушувати техніку безпеки та технології для того, щоб заробити. Перша причина того, що в Україні гинуть шахтарі, — тому що видобуток ведуть на великих глибинах, на тонких пластах. Окрім цього, застаріла технологія, не вкладають коштів у розвиток діючих, будівництво нових шахт. І безвідповідальність. Держава не виконує своїх функцій, не забезпечує належного контролю за технікою безпеки”.

Україна посідає друге місце в світі за кількістю смертей на шахтах. На першому місці — Китай, на третьому — Росія.

За матеріалами мережі Інтернет підготував
Євген БУКЕТ

“Нація являє собою найбільше з існуючих громадянське об’єднання, потужне й самодостатнє”.

ГЕНОЦИД

НАРІЖНИЙ КАМІНЬ НАШОЇ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Олександр КРАМАРЕНКО,
м. Луганськ

Щоб краще зрозуміти загальний рівень національної свідомості та європейськості громадян України, достатньо ознайомитися з результатами соціологічних досліджень щодо перспектив вступу нашої країни в НАТО. За цими дослідженнями, прибічників євроатлантичної інтеграції в Україні не більше чверті усього дорослого населення.

Із цього можна зробити два висновки. Перший: незважаючи на всі заяви наших президентів, урядовців та парламентарів про твердий курс України до Європи, вони у кращому випадку є виявом політичного романтизму, а в гіршому — відвертого цинізму політиків.

Другий висновок, на жаль, ще сумніший. Бо, за великим рахунком, європейську ментальність у нашої державі мають ті-таки 20—25 % її громадян.

Відкинемо 20 % представників національних меншин і виявиться, що євразійську ментальність мають принаймні 55 % наших співгромадян саме українського походження. Це означає, що сьогодні приблизно 70—75 % українців утратили свій традиційний європейський світогляд і набули євразійського, що спричиняє загалом негативне ставлення до українців у європейських країнах.

Якщо додати до цього, що ті 20—25 % прибічників євроінтеграції в Україні — в абсолютній більшості мешканці регіонів, приєднаних до УРСР за пактом Молотова—Ріббентропа 1939 року, то можна припустити, що саме ця обставина і є головною причиною їхніх ментальних відмінностей від населення решти регіонів України.

Для всіх об’єктивних дослідників причин Голодомору та його наслідків немає жодних сумнівів у тому, що якби Західну Україну приєднали до СРСР 1929 року (до більшовицького геноциду українців 1933 року), то прибічників вступу до НАТО сьогодні в Україні було б не більше 5 % (так само і в Росії). І складалися б вони тільки з того “вузького прошарку української інтелігенції” (за висловом віце-прем’єра з гуманітарних питань Дмитра Табачника), який лише завдяки своєму інтелектуальному рівню та ерудиції зрозумів усю облуду радянської та пострадянської пропаганди щодо голоду 1932—1933 років.

Наймасштабніший в історії людства геноцид на українських землях був саме на те й розрахований, щоб вони назавжди перестали бути українськими, а люди — прямі нащадки його жертв втратили історичну пам’ять про Голодомор разом із національною самосвідомістю та європейською ментальністю.

Можна з упевненістю сказати, що сатанинський задум ідеологів Голодомору вдавня майже повністю — нащадки понівеченої нації у своїй абсолютній більшості таки втратили власну генетичну та історичну пам’ять і, незважаючи на те, що мають нібито державу, втрачають сьогодні її останню національну ознаку — мову прашчурів.

Про те, наскільки цей процес протиприродний, яскраво свідчить хоча б таке порівняння. Комуністичній Петру Симоненку, який, за його ж зізнанням, утратив під час Голодомору двох тіток, ця трагедія та пам’ять про неї болить значно менше, ніж львівському професорові Василю Лизанчуку, який не втратив під час геноциду 1933 року нікого зі своїх родичів. Перший зак-

Фото Олександра Литвиненка

ликає ставитися до трагедії своєї нації як до помилок колективізації, від яких постраждали всі народи колишнього СРСР, і не політизувати її сьогодні.

Другий же не має спокою через те, що Українська держава не вшановує сьогодні належним чином пам’ять про мільйони безневинно заморених голодом представників своєї титульної нації: “Можна було сподіватись, що, здобувши незалежність, Україна продовжить цікавитись українським геноцидом, створить дослідні центри для вивчення всіх трьох голодів та увічнить пам’ять численних жертв цих та інших злочинів “совіцької” імперії музеями та пам’ятниками. І тут прийшло розчарування...”

Звідки ця різниця у ставленні до Голодомору? Адже Симоненко, напевне, вважає себе українцем, а поважний пан Лизанчук, швидше за все, був свого часу в лавах КПУ-КПРС. Річ у тому, що одного з них виховали в українській родині, а другого — у сім’ї людей, яких штучним голодом більшовики перевиховали з українців на радянських громадян. Саме внаслідок цього Василь Лизанчук — за входження України до НАТО, тоді як Петро Симоненко — послідовний борець проти цього.

Оскільки ж нащадків перевихованих таким чином українців у нашої державі в кілька разів більше, ніж свідомих українців, то й маємо таке негативне ставлення до вступу України в НАТО. А сам Голодомор серед історичних атрибутів пам’яті в нашому постгеноцидному суспільстві посідає місце десь між Чорнобилем та війною в Афганістані, значно поступаючись суспільній пам’яті про так звану Велику Вітчизняну війну чи, скажімо, “велику” жовтневу революцію.

І це протиприродно з погляду будь-якої іншої нації. Бо навіть під час Другої світової війни українців загинуло значно менше, ніж під час Голодомору. А українських дітей та жінок за перше півріччя 1933 року загинуло в кільканадцять разів більше, ніж у 1941—1945 роках.

Але належна пам’ять про жертви Голодомору потрібна сьогодні Україні не стільки для відновлення історичної справедливості, скільки як гарантія її національного відродження та входження в європейські інституції.

Без повернення цієї пам’яті українцям розбудова громадянського суспільства в нашої державі досить сумнівна, хоч саме на такому варіанті європейської інтеграції України наполягає сьогодні більшість

вітчизняних політиків та політологів. Громадянське суспільство, безумовно, — гарантія такої інтеграції, але, незважаючи на багаторічні зусилля щодо його розбудови в Україні безлічі закордонних грантодавців, у нас із цим суспільством, погодьтеся, ніяк не складається.

Саме тому, що наше суспільство постгеноцидне, Україна, маючи кращу якість освіти та професійні навички свого населення (принаймні середнього покоління) і кращі природні ресурси, ніж такі наші сусіди з посткомуністичного минулого, як Польща, Угорщина, Словаччина, Румунія та Болгарія, за якістю життя своїх громадян плентається далеко позаду від названих держав, не говорячи вже про порівняння нашого рівня євроінтеграції з ними.

Цей парадокс пояснити можна так. На відміну від України, ті держави мають здорові титульні нації, на підмурівку яких після розпаду соцтабору вони швидко відновили свої національні держави та розбудували в себе громадянські суспільства. Для тих, хто не бачить зв’язку між цими подіями, наведу вислів одного з “батьків” французького націоналізму Шарля Мораса: “Нація являє собою найбільше з існуючих громадянське об’єднання, потужне й самодостатнє. Розбийте його, і ви оголите індивіда. Він втратить усе — захист, підтримку, допомогу”.

Загальновідомо, що один із китів, на яких тримається кожна нація, — спільна історична пам’ять, спільний травматичний досвід, яким і є для нас саме Голодомор. І доки ми всі не будемо ставитися до нього належним чином, доти не відродимося як повноцінна нація. А наслідками цієї національної неповноцінності й надалі буде неможливість розбудови громадянського суспільства й реальної євроінтеграції України.

Сьогодні все це, на превеликий жаль, краще розуміють сірі кардинали антиукраїнських політичних сил, які часто-густо перебувають у сучасній Україні при владі. Саме тому вони й намагаються всіма правдами та неправдами нав’язати тяжкохворій українській нації чужі для неї історичні свята, чужих героїв та спокуту чужинських національних трагедій, замовчуючи та обстрілюючи пам’ять про нашу національну Голгофу — Голодомор.

Та на довгому й тернистому шляху відродження історичної пам’яті українців хотілося б застерігти від крайнощів, які можуть завдати значної шкоди цій святій справі. Так, усі балачки деяких наших ура-патріотів щодо компенса-

цій Україні Росії за втрати від геноциду — пустопорожні за своєю суттю. У сучасному світі такі компенсації були б можливими тільки якби за Україною стояла неабияка військова потуга, сила грошей або сила закону в міжнародному контексті. Вочевидь, із цього переліку наша обкрадена проросійськими олігархами держава не має сьогодні і не матиме в найближчому майбутньому нічого.

Автор не вважає себе винахідником того ноу-хау, завдяки якому відродження історичної пам’яті українців призведе до повернення їхньої природної європейської ментальності. До цього висновку дійшли незалежно один від одного такі велети сучасної гуманітарної думки, як Папа Іван Павло II та всесвітньо відомий учений Френсіс Фукуяма.

Перший, говорячи про уроки Голодомору для українців, дуже слушно свого часу зауважив: “Досвід цієї трагедії повинен сьогодні керувати почуттями та діяльністю українського народу на шляху до злагоди та співпраці”. Дивно, що жоден із наших сучасних “об’єднувачів” України (а їх серед українських політиків удосталь) так і не дослухався до цієї поради одного з наймудріших громадян світу. Це і є, на мою думку, доказом того, що “об’єднувати неньку” ця (порівняно з Папою) інтелектуальна дрібнота намагається лише з користю для себе, а не для України.

Френсіс Фукуяма у своїй торішній київській лекції підійшов до цієї нагальної української проблеми системніше. На його думку, розбудова громадянського суспільства в Україні повинна розпочинатися із засвоєння українським народом “спільного травматичного досвіду” як підмурівка для розбудови політичної нації.

Тактовний Фукуяма не сказав прямо, що він мав на увазі під словосполученням “спільний травматичний досвід”, але і без того зрозуміло, що розбудовувати українську політичну націю можна тільки на історичному досвіді Голодомору, як свого часу євреї на пам’яті про Голокост вибудували свою політичну націю в Ізраїлі, озброївши її мертвою на той час мовою — івритом.

В українських реаліях розбудова політичної нації на основі двомовності неможлива апріорі. Один із класиків філософії англієць Джон С. Мілл із цього приводу ще у XIX сторіччя слушно зауважив: “Серед людей, яким бракує почуття солідарності, особливо якщо вони читають та розмовляють різними мовами, не може існувати і спільна

громадська думка, потрібна для діяльності представницького врядування. Впливи, які формують громадську думку, — і, отже, визначають прийняття політичних рішень — будуть різними у різних частинах країни. В одній частині будуть довіряти зовсім іншій категорії лідерів, ніж в іншій”. Що тут додати, враховуючи сучасний стан речей в Україні? Хіба те, що, на відміну від наших інтелектуалів із патріотичного табору, ті ідеологи “об’єднання” України за допомогою конституційної двомовності непогано знайомі з працями Мілля?..

Але, за Фукуямою, для розбудови громадянського суспільства в Україні спільної історичної пам’яті її громадян недостатньо. Новостворена політична українська нація ще повинна буде створити свою єдину помісну церкву. Бо можна з однаковою повагою ставитися до пам’яті про національну трагедію свого народу, але якщо при цьому ходити молитись у ворогуючі між собою конфесії однієї церкви, то тоді про громадську єдність годі й мріяти.

І тільки після створення єдиної помісної церкви українці зможуть нарешті розбудувати у своїй державі справжнє громадянське суспільство з такими його недосяжними для нас сьогодні інституціями, як суспільне телебачення та радіомовлення. Тоді не лише Україна матиме бажання увійти до НАТО та Євросоюзу, а й ці поважні міжнародні організації прагнутимуть нашого членства у своїх лавах.

Так само, оцінюючи роль осмислення всіх наслідків для України геноциду-33, вважає і світочасної націоналістичної думки, політ’язень Євген Сверстюк: “Мета наших досліджень — озброїти сам народ самосвідомістю і мечем духовного самозахисту, вивести його з полону облудних понять і шляхів, що ведуть на примирення із владою нечестивих”.

Усе це так, але й Папа Іван Павло II, і Фукуяма, порадивши нам, що робити, мабуть, через свою тактовність іноземцям нічого не сказали про те, як саме це все зробити. Про це, на мою думку, повинні подбати вже українські інтелектуали, принаймні та частина, що претендує на звання національної еліти.

По-перше, слід домогтися визнання Голодомору більшовицьким геноцидом української нації на міжнародному рівні, усією світовою спільнотою. Це стане можливим тільки тоді, коли збір доказової бази геноциду замість громадськості виконуватимуть такі державні інституції, як прокуратура, судово-медична експертиза, СБУ та державні архіви. Міжнародне визнання Голодомору геноцидом, напевно, змінить теперішнє зневажливе ставлення до України у світі на об’єктивніше, що, у свою чергу, поліпшить становище нашої держави на міжнародній арені.

По-друге, нам варто перейняти досвід Ізраїлю у вихованні належного ставлення молодого покоління до Голокосту і ввести кримінальну (а не адміністративну, як нині) відповідальність за заперечення факту більшовицького геноциду українців 1933 року, як це давно зробили в Ізраїлі та в провідних країнах Євросоюзу стосовно Голокосту.

Якщо все це реалізувати, то поява української політичної нації, погодьтеся, вже не здаватиметься такою нездійсненною мрією, як вона здається сьогодні. Наступні ж кроки (за рекомендаціями Фукуями) щодо розбудови громадянського суспільства як гарантії входження України до європейських структур, на моє переконання, будуть уже не такими складними, як попередні.

НА СКРИЖАЛЯХ НАШОЇ ПАМ’ЯТІ

Здається, зайве запитувати, чи всі сьогодні розуміють, що означає Батурин для України. Проте запитання звучить далеко не риторично.

Так, бути Батурином — гетьманською твердинею тоді і містом-музеєм завтра — таки непросто. Але ще непростіше бути Батурином сьогодні, коли він поки що — лише велика, після страшних листопадових подій 1708 року, братська могила, про яку не так давно навіть заборонялося згадувати, — бо і для царизму, і для більшовизму змагання українців за свободу, за державу було страшною кривою. А недавно зібрані чималі кошти на відродження гетьманської столиці не міняють поки що психології різного владного рівня пристосування, які свою злочинну бездіяльність уміють “по-гарячому” швидко прикрити за одну ніч поставленими показушними риштованнями навколо палацу Розумовського: мовляв, трудимося в поті чола...

Наталка ПОКЛАД

“Через Батурин Президент України Віктор Андрійович Ющенко прагне донести до співвітчизників розуміння здобутків минулого, щоб ми глибше збагнули себе як націю, прагне пробудити національний дух у тієї частини нашого суспільства, яка ще міцно тримається великодержавного минулого. Немало тих, хто поглядає збоку, спостерігаючи, чи вийде у Президента та його однодумців відродження Батурина, а чи ні, — та й питає руки, киваючи: “Навряд чи...” Щемко на серці від того. Схаменіться — це справа не приватна! Це справа насамперед відродження нашої історії, величчя, слави — лише так здобудемо повагу самі до себе та серед народів світу. Та, на щастя, більше тих, хто від душі поділяє ідею відродження гетьманської столиці, хоча з різних причин не всі патріоти ще приєдналися до її реалізації”, — пише директор Батуринського заповідника “Гетьманська столиця” пані Наталя Реброва в газеті “Слово”, яку віднедавна видає заповідник.

Щорічні розкопки, що проводяться в містечку ще з 1995-го (задня правди кажучи — переважно за кошти нашої діаспори), відкривають усе нові й нові сторінки кривавої розправи озвірілого царського сатрапа Меншикова та його п’яних стрільців із захисниками вільнолюбної гетьманської твердині, а також її мешканцями і тими, хто шукав захисту за міцними фортечними мурами. Взятій зрадою 2 листопада (за старим стилем) 1708 року, сонцесейний гордий Батурин був у лютості стертій з лиця землі, а 20 тисяч жертв і пекельність умиртвлення їх вжахнули весь світ. “Господи, помилуй і упокой душі рабів Твоїх, батурян, постріляних, поколотих, порізаних, потоплених, задушених, з’валтованих, замордованих, замучених, що прийняли безневинно мученицьку смерть під час московської навали 1708 року, коли всіх жителів Батурина, незважаючи на вік і стать, було знищено...” — благають у ці сумні листопадові дні наші церкви.

Треба сказати, що кожного року (від започаткування 1991-го, коли на Гончарівці — місці замської резиденції гетьмана І. Мазепи — громадськість встановила дерев’яний хрест і пам’ятну плиту) дійство поминання мало свої нюанси: було більш або менш скромним чи людним, робилося з владою чи без влади тощо. Але це вже історія, у якій зафіксувалися свої герої й антигерої і яка, звісно, мусить нас вчити.

Нинішні поминання жертв Батуринської трагедії — сумний даті виповнилося 299 років — уперше готувало все селище, і цей позитивний факт багато про що свідчить і навіть обнадіює. До оргкомітету ввійшли представники селищної ради, заповідника “Гетьманська столиця”, школи та Свято-Покровської церкви, яка свого часу була сповідальнею Івана Мазепи і нинішній священник якої отець Роман Кривко 2000 року вперше на

Помаранчева осінь. 2004 р.

батуринській землі пом’янув ті безневинні жертви, і тоді з ясного сонячного неба став накрапати дрібний дощик: померлі душі почули молитовне слово!...

11 листопада цього року акт поминання безневинно загиблих від рук меншиковських катів батурян нарешті одважилась звершити (і це не так сенсація, як наш загальний біль, а може, й сором) Воскресенська церква Московського патріархату, в якій покоїться прах останнього українського гетьмана Кирила Розумовського. Проте Микола-Крупницький монастир, що теж належить до Московського патріархату і теж є на балансі заповідника “Гетьманська столиця”, досі в імперському чаду і не те що не поминає гетьмана Мазепу, який щедро фундував будівництво його церков, — але, замість вчити любові до ближнього, виконує політичні каральні функції, дихає ненавистю до всього українського: мені розповіли, що влітку групу львів’ян, які приїхали в монастир на екскурсію, ігуменя та її дочка, закривши своїми тілами амбразуру вхідних дверей, не пустили до храму лише тому, що... гості були у вишиванках.

Отже, 13 листопада дійство вшанування пам’яті загиблих розпочалося ранковою панахидою в церкві Покрови Пресвятої Богородиці Київського патріархату, яку відправили отець Роман разом із отцем Олександром, настоятелем церкви села Підлипного, що під Конотопом. Нагадаю: великомученицька святопокровська громада тулиться поки що у відремонтованому приміщенні колишньої церковнопарафіяльної школи. Ще 14 жовтня 2003 року на храмове свято було закладено “нарідний” камінь для нового храму, і всі затамували подих у надії: ось куди повернеться дух Мазепи... Проте Р. Безсмертний, який опікував будівництво, тепер розводить руками. А тим часом добрі люди — українці зі США — на поклик уродженця Батурина пана Миколи Кочерги, що мешкає за океаном, проте часто буває на Батьківщині, збирали чималі кошти, купили у центрі містечка землю під

Постає нова Свято-Покровська церква. 2007 р.

ва-Хмельницького, гості з-за кордону, козаки і просто шанувальники цієї землі. Батурин був загрозою для Росії і тому мусив бути знищений. Ми, борони Боже, не святкуємо трагедії — ми беремо з неї великі уроки. Один із них: Україна мусить бути міцною й гордою — аби завжди могла протистояти зайдам, уміла оборонити себе.

Наприкінці Дня пам’яті було підбито підсумки акції “Подаруй Батуринському заповідникові експонат”, яка розпочалася 18 травня й тривала до 13 листопада. Подарунків було такої кількості — із материкової землі та з-за кордону, і всі вони — надзвичайно дорогі: і справжня козацька люлька-вусогрійка, і вишиті скатерки-серветки, й авторські книжки та картини, і навіть новісінька блискуча шабля, яку передав від благодійників зі США Микола Кочерга... Все буде зафіксовано, і час збереже і даровизну, й імена.

Завершив усе цікавий документальний фільм (автори — археологи: доктор Володимир Мезенцев із Канади та пан Володимир Коваленко з Чернігова), зроблений ще 2002 року. Подумалося: а чому таких фільмів не бачимо на нашому “не нашому” телебаченні? Їх би — в кожну школу, і ми б не думали, кого вибирати у Великій Україні. Щоб вибирати, треба ЗНАТИ. І то не лише теперішніх футболістів та танцюристів, як нам підсувають, а й — глибинно, що звіттоді, як кувалась звитяга, мужнів біль, гострилась думка і шабля.

За цей рік, що я не була в Батурині, відкопано славетний Троїцький собор-твердиню: саме в ньому, кам’яному, і в його дзвіниці в дні заплеклого змагу за гетьманську столицю стояли гармати і били по ворогу, що сунув із боку Сейму. На Троїцький, довго й безуспішно шукаючи його, натрапили в останній день розкопок 2006 року — кажуть, якийсь хлопець підказав: “А копніть-но ось тут...” Цього ж літа керівник розкопок доктор В. Мезенцев відкрив світові міцні фундаменти поруйнованої 1708 року святині. До багатьох легенд-переказів теперішнього Батурина додалась і ця, свіжа й майже реальна: знайшовся спонсор, що був готовий купити землю, на якій розташовуються унікальні фундаменти, хотів теперішнім господарям землі придбати квартири, а самі фундаменти або взяти під саркофаги, щоб ми й наші нащадки могли милуватися святинею, або й взагалі — відбудувати церкву Живоначальної Трійці... Проте далі пішла проза життя: господарі землі, подумавши чи послухавши радників, виставили нереальну ціну за неї, а дехто із впливових у містечку людей став наполегливо говорити: “А навіщо нам ЩЕ ОДНА церква?...” На тому й затихло. Поки що.

“Без Батурина важко зрозуміти українців”, — каже Сергій Павленко.

Батурин таїть ще багато таємниць, які чекають свого розкриття. У 2008-му виповниться 300 років із часу Батуринської трагедії. Це знакова подія для кожного свідомого українця. Вже розроблено велику програму відзначення цих днів пам’яті. Серед переліку багатьох заходів — і зведення в Батурині пам’ятника гетьманові Івану Мазепі, який майже 12 років спочатку жив тут у гетьмана І. Самойловича, а потім 21 рік розбудовував свій улюблений Батурин, уже сам гетьмануючи. Саме батуринська земля є його меморіалом. У румунському місті Галаці, де Іван Степанович знайшов свій вічний спочинок, стоїть пам’ятник українському провідникові. Є пам’ятник і в селі Мазепинцях. А ось Батурин — чекає... Тож державний історико-культурний заповідник “Гетьманська столиця” кидає клич: “Збудуймо в Батурині пам’ятник гетьманові І. Мазепі!”

Ще такий нюанс: Російський патріархат раз на рік проклинав І. Мазепу аж до 80-х років XIX ст. Причому, як пише відомий дослідник Батурина С. Павленко, у соборах, які були збудовані коштом українського гетьмана, разом із цим прокляттям постійно під час богослужінь згадували і його благодіяння. Отакий парадокс. У січні 1918 року Симон Петлюра зініціював був зняття анафами з І. Мазепи, проте відповідна панахида у Софійському соборі не відбулась, бо в Київ зайшли більшовики. Лише 27 червня (за старим стилем або 10 липня — за новим) 1918 року, в день відзначення Полтавської битви, який національні сили вважали днем жалоби, відбулась багатолюдна панахида по Іванові Мазепі, з участю останнього нашого гетьмана Павла Скоропадського, і скасування анафами. Як розповідає в своїх спогадах про митрополита Антонія (Храповицького) архієпископ Никон (Рклицький), — Антоній, на тоді владика на українських землях, що “цінував Мазепу за його церковноправославну народну діяльність і не співчував Петрові І за антиканонічні та антицерковні реформи в Росії”, звернувся попередньо телеграмою до російського “патріарха Тихона з проханням зняти з Мазепи анафему як незаконно накладену не за ересь, а за політику”. Патріарх зняв заборону... Чому цього факту не хоче знати ігумена Микола-Крупницького монастиря? І не лише вона.

...Ще один парадокс Батурина: не встигли роз’їхатися гості, не встигли влягтися емоції після дня поминань, як до директора середньої школи двоє солідних батьків принесли свої заяви-протести, — мовляв, ми посилаємо до вас дітей учитися, а не на панахидах стояти. Ось так. Пряме випадання з часу. Випадання з усього. І спробуй говорити про патріотизм. Але говорити ТРЕБА. Обов’язково.

РОЗУМІТИ І ПАМ'ЯТАТИ

Іван МАСУР,
Іван РУДЕНКО,
м. Київ

Ми народились у селі Скрипай Зміївського району на Харківщині. 1933-го нам виповнилося відповідно 10 і 11 років, тому все, що відбувалося у нашому селі в 1932—1933 роках, добре пам'ятаємо. Саме 1932 року вперше в селі почалося колективне господарювання. Частина дворів не пішла в колгосп і їх назвали "одноосібниками". Вони мали свої окремі земельні наділи.

У 1932-му, першому колгоспному році, кожний колгоспник за цілий рік роботи одержав на трудодні по 1—1,5 пуда зерна. Фактично весь колгоспний урожай вивезли на хлібозаготівельний пункт.

Одноосібникам хлібоздачу державі нараховували на кожний гектар орної землі й множили на кількість гектарів. Такий метод нарахування називали "план до двору", а план здачі хліба державі дорівнював приблизно 70 відсоткам усього зібраного врожаю. Одноосібники почали бідкатись: великі сім'ї (3—5 дітей), їх треба годувати, та й на посіну навесні 1933 року слід залишити певну кількість зерна.

З району приїхав уповноважений в уніформі з наганом, який суворо слідкував за хлібоздачею. Хлібоздачу виконали, тільки на цьому вона не закінчилася. Надійшла на місяць вказівка з району додатково здати ще приблизно стільки ж. Щоб якось урятуватися, вижити, одноосібники стали закопувати зерно в діжки. З'явилися місцеві "активісти", озброєні жердинами з металевими гострими наконечниками. Схронили знайшли. Усе закопане і не закопане забрали до зернинки, а господарів заарештували.

У кінці 1932 року розпочався голод, а навесні 1933 — голодомор. Умирили й одноосібники, й колгоспники, й дорослі, й діти. Ми пухли, але вижили. Багато наших однокласників померло. Ми бачи-

ли, як вони вмирили страждаючи. Коли людину розстрілюють, її смерть миттєва, коли вішають, вона мучиться дві-три хвилини. А смерть від голоду, коли нічого їсти, — це не доба, не тиждень, це місяці таких мук, таких страждань, що не дай Господи, щоб ніде і ніколи таке не повторилося.

Хоч через 50 років було знято табу на згадку про Голодомор, однак лише після Помаранчевої революції з ініціативи і за безпосередньої участі Президента Віктора Андрійовича Ющенка 2005 року на державному рівні було відзначено 72-річчя цієї трагедії українського народу.

Комуністи, звичайно ж, всіляко намагаються применшити трагедію Голодомору, бо правда негативно впливає на їхній імідж.

Як реакція на відзначення на державному рівні 72-річчя Голодомору, в газеті "Комуніст" (від 09.12.2005 р.) надруковано статтю під заголовком "Голод в Україні 1932—1933 гг. Кого винуват?"

У статті шість розділів, один із них називається "Уймись, фальсификатор!". У ньому звинувачують у фальсифікації наслідків голодомору ЗМІ, істориків, політиків, науковців не тільки в Україні, а й за кордоном. Так, наведено дані, що відомі на Заході діячі Дейл Далрімпл називав кількість померлих від голоду 5,5 млн осіб, а Хослі Грант — навіть 15 мільйонів.

Припустимо, що померло "лише" 5,5 млн, то це що — мало, це не трагедія, не Голодомор?

Це вже майже погроза — **мовчіть!** Ні, не можна ні мовчати, ні забувати злочину, бо навіть у державних, зараз розсекречених документах того часу говориться, що в Україні вимирали цілі села, які потім заселяли переселенці з Росії, і що траплялися випадки людодівства.

Прикро, що в Україні й досі знаходиться певну підтримку антиукраїнська за своєю суттю партія, яка, будучи політичною спадкоємницею більшовиків, чинить шалений опір

об'єктивному оцінюванню трагічних сторінок нашої історії. Чинить, замість того, щоб покаятись: адже історичні оцінки передбачають і відповідальність за скоєне.

...Наше село було велике і багатодітне. До школи ми пішли 1931 року, першокласників було 88. Нас розділили на дві групи. Більше половини вмерли голодною смертю, й у вересні 1933 року решту живих об'єднали в одну групу. Так було в усіх класах нашої семирічної сільської школи.

Про наслідки Голодомору в Україні видно зі статистичних даних всеосязних переписів населення.

За матеріалами перепису 1926 року, українців налічувалося 31,2 мільйона, росіян — 77,8 мільйона, тобто кількісне співвідношення українців до росіян становило 40 %. На початку ХХ століття Україну за швидкістю зростання населення порівнювали з Китаєм.

Другий всеосязний перепис закінчився 1939 року, проте його даних не публікували. Очевидно, картина, яка постала за цифрами, була надто моторошною. Наступний перепис у СРСР проведено тільки 1959 року. З 1926-го, тобто за 33 роки, кількість українців зросла всього на 0,48 % (у цифрах — на 1 мільйон 500 тисяч), тоді як чисельність росіян в СРСР за цей час зросла на 56,9 % і співвідношення кількості українців до росіян зменшилося до 27 %. І це при тому, що в період 1930—1940 років Україна отримала значне вливання українського населення внаслідок входження до її складу Галичини, Закарпаття й Буковини. А це близько 6 мільйонів. Немає сумніву, що в зазначеному часовому проміжку (1926—1959 рр.) сталася **українська національна катастрофа**.

Такі демографічні явища позначаються на кількості представників наступних поколінь. У Західній Україні, яка сама чимало потерпіла внаслідок депортації та репресій, але яку все-таки оминув Голодомор, де-

"Винищення українських хліборобів штучним голодом — свідомий терористичний акт політичної системи проти мирних людей".

Страшне число у нелюдській напрузі пропалоє світи до глибини: у тридцять три розіп'ято Ісуса. У тридцять третім на земному прюзі розіп'ято мільйони без вини.

Борис Олійник

мографічна ситуація значно краща, ніж на решті території країни.

Підтвердження того, що **це був спланований голодоморний геноцид саме українців** — переселення до Сибіру цілих станиць Кубані, населених переважно українцями. Голодомор провадився паралельно з масовим винищенням української інтелігенції. Тому не випадково ще за існування СРСР 10 країн світу (США, Канада, Австралія, Швеція, Польща, Угорщина тощо) визнали цей голод геноцидом, тобто актом знищення українського народу.

Був геноцид вірменського та єврейського народів, і вони виступили зі зверненням до світової спільноти про визнання цього геноциду. З Україною відбулося по-іншому. У рік 50-річчя Голодомору комуністичні лідери республіки **обережно визнали**, що 1933 року був-таки голод в Україні.

Україна нарешті здобула незалежність, стала суверенною державою. Народ делегує своїх представників до парламенту. І ганьба цим "народним обранцям", майже половина з яких не підтримала закон про історичну національну трагедію **свого ж народу**.

У рік 70-річчя Голодомору, 14 травня 2003 року Верховна Рада України на своєму спеціальному засіданні прийняла Звернення до українського народу, в якому визнала Голодомор актом геноциду українського народу, але за таке рішення проголосувала мінімальна кількість депутатів — 226. Треба думати, решта — 224 депутати — лишилась по інший бік. Це звернення треба було узаконити, і Президент Віктор Ющенко вніс проект відповідного закону. 18 грудня 2006 року Верховна Рада розглянула цей проект і

прийняла його. За закон проголосували три фракції з п'яти, а саме: "Наша Україна", Блок Юлії Тимошенко і соціалісти (233 депутати). Не підтримали фракції комуністів і регіоналів. Щодо комуністів усе зрозуміло. Однак позиція регіоналів викликає подив, бо саме в областях, в яких на парламентських виборах у березні 2006 року виборці потужно підтримали Партію регіонів, завдяки чому вони й прийшли до влади, був Голодомор і є живі свідки, зокрема і ми на нашій Харківщині. По всьому периметру довоєнного західного кордону України, від Житомирщини до Луганщини, розташовано численні українські села, в яких голодною смертю вмирили сотні й тисячі. А за кілька кілометрів, за кордоном України, населення інших республік — Росії та Білорусі — не відчувало погіршення ситуації.

Дивна також і позиція Росії, яка через своє Міністерство закордонних справ назвала Голодомор в Україні 1932—1933 років **"так називаемым "голодомором"** і не визнає його геноцидом за етнічною ознакою. Це і є причина — чому регіонали не голосували за закон про Голодомор, тобто на знак солідарності з Росією, тільки це не той випадок для вияву солідарності. До того ж, Україна не звинувачує Росію як **правонаступницю СРСР**, а звинувачує сталінський режим, який і здійснив цей геноцид.

Загибель мільйонів українців, що пішли в інші світи як мученики, не може зникнути в безпам'ятстві.

Усе це ми мусимо розуміти і пам'ятати. Лише розум і добра пам'ять можуть вберегти Україну від фатальних помилок.

Без усвідомлення трагедії Голодомору неможливе розуміння багатьох подій ХХ століття.

VOX POPULI

ЗБАГНУТИ ДУШЕЮ

Масове фізичне винищення українських хліборобів штучним голодом — свідомий терористичний акт політичної системи проти мирних людей, унаслідок чого зникли цілі покоління, зруйновано соціальні основи нації, її традиції, духовну культуру та самобутність. Учені продовжують вивчати архівні джерела, з'ясовуючи абсолютні та відносні дані кількості жертв Голодомору. Очевидно, критерій масштабності трагедії — не лише цифри, а й здатність кожної людини сприймати чуже горе, як своє. Всеосяжність національної катастрофи 1932—1933 рр. можна збагнути лише глибиною внутрішнього потрясіння кожного, хто вважає себе цивілізованою людиною.

Як переживаємо ми, українці, цю трагедію нації, про яку повинен знати весь світ, "Слово Просвіти" дізнавалося на вулицях столиці.

1) Чи визнаєте Ви Голодомор 1932—1933 рр. геноцидом українського народу?
2) Чи визнає світ цей злочин проти українства?

лась і свистіла про "славянське братство", тим часом намагаючись стерти з лиця землі будь-які вияви української незалежності.

Леонід, пенсіонер:

1) Повністю визнаю. Люди гинули навіть не десятками тисяч, а мільйонами, особливо в селах. Мій батько розповідав, що у Києві Дніп-

ром пливли мертві — заморені голодом люди. Як можна не зважати на всі жертви і наслідки тих страшних подій?

2) Мають визнати. Конгрес Сполучених Штатів це вже зробив, тож інші демократичні держави визнають. Я зневажаю комуністів, що приховують цей факт.

Євгенія, дизайнер:

1) Сам факт Голодомору, як і те, що його зумисне організувало керівництво Ста-

ліна, про що багато написано, — історичний факт. Визнаю це геноцидом. Усе це було задумано проти українського народу. Голод був тією зброєю, тим тиском на націю, що чинить опір системі. Вигадав це Ленін і сказав, що "у кого є в руках хліб, у того буде і влада". Сталін тоді був "Ленінін сьогодні".

2) Гадаю, що світ все-таки визнає це геноцидом, адже є багато незаперечних фактів. Голод 1933 року в Україні — це насамперед цинічна форма політичного терору, проблемами якого повинні перейматися історики, соціологи, правники і політики.

Надія, лікар:

1) Голодомор 1932—1933 років в Україні справді був геноцидом українського народу. Голод був штучний. Висновків стосовно цього ніхто не робить. Матеріали не розсекречують, пропаганди щодо засудження сталінського режиму не проводять... І якщо не покарати тих, хто приховував знищення моїх та ваших дідів, то принаймні треба, щоб пам'ятали про це.

2) Сподіваюсь, що світ визнає Голодомор геноцидом і засудить радянський режим та комуністичну партію. Спочатку слід припинити ходу з портретами Сталіна та Леніна вулицями, виключити комуністичну партію із законодавчих та виконавчих органів влади. Очевидно, нинішнім функціонерам КПУ не до колишніх комуністичних ідей, вони просто таким чином заробляють гроші, спекулюючи на ностальгічних ідеях та почуттях літніх людей.

Ніна, пенсіонерка:

1) Визнаю, бо від Голодомору постраждала й моя сім'я. Мати розповідала про ті страшні часи, коли щодня ховали померлих голодною смертю. І скільки нас таких, зі страшними історіями?!

2) Доки є комуністи, доти вони робитимуть усе, аби геноциду не визнали. Та все ж, гадаю, світова спільнота зробить правильні висновки. Нікому не буде пред'явлено жодного позову. Потрібно просто визнати це геноцидом для того, щоб зна-

ли, що коїлося в країні з назвою СРСР, щоб у майбутньому подібне не повторилося.

Роман, керівник клінінгової компанії:

1) Мільйони людей знищив, закатавав, заморив злочинний комуністичний режим і при цьому ніхто не винен. Як це можна не визнати геноцидом? Прямі нащадки КПСС мають нахабство не визнавати факту геноциду.

2) На мою думку, передусім визнати Голодомор 1932—1933 геноцидом проти українського народу повинна саме Європа. А потім й інші країни світу. Навіщо ми згадуємо про злочини, скоєні в ті часи? Та тільки для того, щоб таке не повторилося. Історію треба пам'ятати, а якщо забути, то вона неодмінно зробить коло і повториться.

Спілкувалася
Марія СКРИННИК
Фото
Олександра
ЛИТВИНЕНКА

КИЇВСЬКА РУСЬ У СКУЛЬПТУРАХ

Фото М. Соколова

Валентина ДАВИДЕНКО

Автор знаменитих пам'ятників “Засновники Києва” та Батьківщини-Матері на Печерських пагорбах український скульптор Василь Захарович Бородай запросив усіх учасників його нинішньої ювілейної виставки, присвяченої 90-річчю з дня народження, уже на свою наступну — через десять років. Презентація ж цьогорічної ретроспективної виставки “Майстер та учні” відбулася в Київській дитячій академії мистецтв. Її допомогли організувати учні ушавленого скульптора — молоді й уже відомі художники. Як сказав сам ювіляр, “дуже приємно, що в цьому домі організували виставку, тут колеги мої, визнані майстри. Ми вчилися один в одного робити добро, нести людям щастя. Я запам'ятаю це на довгі роки”.

Видатного скульптора привітав ректор академії народний артист України Михайло Чембержі, педагоги, юні студенти, для яких, за словами народного художника України На-

талії Ніколайчук, 90 — число ще абстрактне, але вони на прикладі творчості знакового майстра скульптури мають змогу побачити, скільки може зробити за життя талановита особистість. Творчим кредо майстрові завжди служив вислів французького скульптора Майоля про скульптуру: “Якщо ти зробив річ за один день, вона нічого не варта, якщо попрацював місяць-два-три — це вже про щось говорить, коли ж ти попрацював рік-два, то можна сказати, що ти зробив гарну річ”.

Василь Захарович Бородай народився в Катеринославі, його батьки Захар Семенович та Дар'я Петрівна з козацького роду. Найтепліші спогади про дитинство — хутір Гусичі Полтавської області, батьківщина батька, де були прекрасні краєвиди, улюблена бабуся Василина. І так не хотілося їхати звідти до міста, коли настав час навчатися. А вчився він у єдиній в Катеринославі українській школі і, можливо, це сталося не випадково, саме там викладали живопис, ма-

бутнього майстра з основами образотворчого мистецтва. Він згадає і першого вчителя малювання Миколу Степановича Погрібняка. Але після школи вирішив піти до ФЗУ “Юний металіст”. Час був такий: усі прагнули стати електриками, слюсарями, а Василь Захарович дуже любив обробку металу. Але завдяки шкільному вчителю, його наполегливості та відповідальному ставленню до долі свого учня восени 1936 року Василь вступив до Дніпропетровського художнього училища, на двох поверхах якого був художній музей. І саме там почалося знайомство зі справжніми творами мистецтва. Училище він закінчив на відмінно, мав право вступити або до Ленінградської академії мистецтв, або до Київського художнього інституту, та завадила війна. Василь Захарович Бородай був на фронті командиром розвідроті, отримав орден Червоної Зірки. У спогадах пише: “Ось і все закінчилося, війни ніби й немає, але йду, дивлюся — лежить начерк, піднімаю його — гарний начерк, і так всередині аж защеміло, так захотілося справжнього мистецтва”.

1946 року завдяки дружині Лідії Павлівні родина переїжджає до Києва, і Василь Захарович вступає до Київського художнього інституту. Його вчителі — Муравін, Лисенко. На 3—4 курсах Лисенко почав запрошувати свого студента в майстерню допомагати створювати композиції. А з часом запропонував разом з Миколою Суходоловим стати співавтором пам'ятника Щорсові. Потім з'явилися пам'ятник Лесі Українці, “Земле моя”, “Бандурист”, серія “Подорожі до Єгипту”, а ще пам'ятник “Засновники Києва”. І звісно, монумент “Батьківщина-Мати”, який досі викликає стільки суперечливих оцінок. Але колеги скульптора кажуть, що власного варіанта авторів не вдалося відстояти, все вирішувало Політбюро, схильне до інтерпретації подібної скульптури Вучетича.

Колега ювіляра Анатолій Ігнащенко сказав на відкритті виставки, що вони з Василем Захаровичем конкурсні бійці. “Ми завжди в окопах творчих змагань, хоча траплялися випадки, коли були в різних окопах. З найкра-

щих творів — пам'ятник чекістам у Києві, бо коли приїхав академік-побратим Бородай з Москви, то розповів, що був у Мексиці й там повідомили, що мексиканці твори такого рівня представляють на Нобелівську премію. І раптом нас викликають на Політбюро, перебрали подання мексиканців, яке звучить так: “У 20-х роках українське мистецтво мало тенденцію до геніальності. Але в 30-х геніальних авторів було знищено з їхніми творами. І почалися жива зі сріблянку пофарбованих плащ-палаток і “Матерів Вітчизни”. Але тепер є такий шедевр, коли автори доступними їм засобами в граніті показали “тупу необузданну владу” цих діячів”. Нас запитали на Політбюро: “То ви цього хотіли досягти?” Мені такі погрози не шкодили, а Василь Захарович усі удари приймав на себе. Згодом я запросив його робити пам'ятник розп'ятого Шевченка в Білому Борі. Там усю ніч на відкритті пам'ятника греко-католики світу вітали нас із творчим успіхом. Зараз ми з Василем Захаровичем зробили в Нью-Йорку Алею світової цивілізації і маємо ідею створити монументальну алею і в нашому місті: Київська Русь у скульптурних композиціях на всіх опорах Набережної до мосту Патона, і далі ще 400 скульптур”.

Народний художник України Андрій Чебикін сказав про ювіляра, що він — вершина мистецтва скульптури другої половини ХХ століття в Україні. “Навколо нього концентрувалися всі процеси: це найкраща школа за якістю, кількістю підготовлених учнів. Він працював і сам, і з архітекторами, часто були колективні роботи, його оточували інколи 7—8 студентів майстерні, які потім стали відомими скульпторами. 90 років — це вершина віку, багато зроблено. Він заслуговує на найвищу нагороду держави після Тетяни Яблонської, Василя Касіяна. Його твори завжди якісні; Василь Захарович Бородай завжди у дусі й руслі свого часу. Він вихований від землі, подивитися хоча б на його твір “Сі-яч”, прообразом якого став його батько. А його портретна галерея: Касіян, Яблонська, Довженко, Тичина. Це герой в українському мистецтві!”

ЯК ОДИН ХОР

Валентина ДАВИДЕНКО

Всеукраїнський конкурс хоро-вих колективів та камерних вокальних форм імені Бориса Лятошинського, який відбувся в Києві 14—15 листопада, нарешті привернув увагу сучасників до вивчення і пропаганди творчості цього видатного класика ХХ століття, композитора, диригента і педагога, чиє мистецтво несправедливо піддавали обструкції за радянських часів. Поміж тим і нині важко оцінити силу впливу його художнього обдаровання на сучасний музичний процес. Бориса Лятошинського називають засновником хорової і симфонічної музики, за спектром музичних форм, складністю і глибиною композиційного мислення його творчість представляє українську музику на рівні кращих європейських зразків. Навіть близький друг композитора Віктор Іконник, який дуже любив його творчість, зізнався, що не готовий повною мірою відтворити музичні мініатюри Бориса Лятошинського. Серед численних учнів великого композитора була і Леся Дичко, яка називає його інтелігентом найвищої проби.

Засновниками і головними організаторами конкурсу стали Національна всеукраїнська музична спілка, її Асоціація “Хорове товариство ім. М. Леонтовича”, конкурс проходив за підтримки Міністерства культури і туризму України. 13 хоро-вих колективів, шість вокалістів та три ансамблі змагалися у номінаціях: мішані хори, чоловічі хори, жіночі хори, камерні

хори, вокальні ансамблі, вокальні дуети, сольний спів. Голова журі народний артист України, академік, професор, генеральний директор — художній керівник Національного заслуженого українського хору ім. Г. Верьовки Анатолій Авдієвський переконаний, що конкурс сприятиме відродженню і поширенню традицій української музично-хорової культури, освоєнню вокально-хорових зразків творчості сучасних композиторів, вихованню на них творчої молоді. Він підкреслив, що нинішня ситуація з музичною культурою і особливо вокальним жанром у молодіжному середовищі викликає тривогу. Адже в загальноосвітніх школах немає у розкладі уроку співів, а натомість спритні ділки шоу-бізнесу перетворили цю царину на фабрику талантів, демонструючи найгірші зразки пісенного продукту та ще й на так званих конкурсах, де соліст навіть не співає, а грає свою роль під запис “плюс”. Музичний лад таких пісень, як він означив, “квадратно-гніздовий” найпримітивнішої форми, який надзвичайно збіднює культуру співу, віддаляючи молодь від вершинних зразків цього мистецтва з довершеною гармонією і мелодикою, що притаманна українській народній пісні. Тож на противагу цьому явищу, яке показує цілковиту занедбаність на державному рівні культури пісні, ентузіасти організовують високопрофесійні імпрези, як, зокрема, конкурс хоро-вих колективів та камерних і вокальних форм ім. Б. Лятошинського. Головну нагороду конкурсу — Гран-прі здобув Житомирський муніципальний хор “Орея”.

Анастасія КОХАН

Виставки картин Лесі Кара-Коці “Гороскопчики, або Зодіак по-українськи” як проект розрахований на півроку: пересувна виставка, яка щомісяця переїжджає у нове місце. “Гороскопчики” подорожують Києвом і щоразу можна побачити щось нове, тому що деякі картини переходять до приватних колекцій і з'являються нові.

Окрім знаків Зодіаку, тут є картини на іншу тематику. Це, наприклад, портрет Елтона Джона в дуже несподіваній інтерпретації. Широко використовують розкішні квітчасті візерунки, багата кольорова гама і казковий образ.

Зайшовши до галереї, кожен отримує смайлик (маленьку наклейку), яким позначає картину, що най-

ХУДОЖНИЦЯ — ДІТЯМ!

більше припала до душі. Отже, на першому місці за голосуванням — картина “Голубка”, хоча й має дещо сумну історію. Це символічна робота з глибоким філософським змістом: у вересні художниця втратила маму, і ця картина — прощання з нею. Голубка розправляє крила, злітає в небо і стає зіркою. Леся знає, що мама завжди поруч, і намагається все робити так, щоб їй там, на небі, не було соромно за свою дочку. Навіть ті, хто не чув цієї історії, не могли залишитися байдужими до голубки, яка випромінює ніжність і ласку.

На другому місці за вподобаннями гостей — “Хоботарське весілля”.

Бронзу взяла картина “When Rock was Young” (“Коли рок був молодим”). Це найбільша робота, виконана за однією з пісень Елтона Джона “Крокодилячий рок”.

На думку мистецтвознавця Тетяни Мельникової, яка завітала з маленькою дитинкою на руках, таке мистецтво дуже потрібне дітям, адже сьогодні у світі так мало добра й любові.

Програма урочистого відкриття завершилася святковим аукціоном, на якому було виставлено два лоти — акварелі “Терези” і “Стрілець” — із жартівливою стартовою ціною 20 гривень. Це справжній подарунок, бо рамка коштує більше. Та охочих придбати “подарунки” виявилось немало, і ціна врешті зросла більш ніж у п'ятнадцятеро.

А ще на виставці у галереї “Срібні дзвони” відбувся шаховий турнір, що його провела дев'ятирічна Юлія Осьмак — чемпіонка України з гри в шахи. На світовому чемпіонаті у Грузії Юлія гідно представила Україну і посіла почесне п'яте місце.

У галереї вона провела сеанс одночасної гри за сіммою дошками. За кожною дошкою проти чемпіонки змагалася ціла родина.

Юлія почала грати в шахи з дитинства, першим її тренером був дідусь. Але він уже не пам'ятає, коли в неї вигравав. Зараз Юлія — дитина, як інші: любить бавитися, але спілкується, як доросла. Завжди можна спитати в неї поради щодо якоїсь серйозної проблеми.

Окрім шахів, Юлія захоплюється поезією та пише казки й історії, що часто нагадують заплутані сюжети детективів.

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

СВЯТО ТАЛАНТІВ

Голова ВУТ “Просвіта” Павло Мовчан нагороджує учасників

Ансамбль “Берегиня”, м. Донецьк

Народний аматорський ансамбль “Земляки”

ПЕРЕДПЛАТА-2008

Дорогі читачі!

Розпочалася передплата на Всеукраїнський просвітнянський культурологічний тижневик “Слово Просвіти” на 2008 рік (поштовий індекс — 30617, 67-ма сторінка в “Каталозі”).

Передплату приймають усі відділення “Укрпошти” до 10 грудня — в селах і райцентрах, до 15 грудня — в обласних містах і столиці.

Вартість передплати разом із поштовими витратами:

на рік — 37 грн. 86 коп.;
на півроку — 19 грн. 18 коп.;
на 3 місяці — 9 грн. 89 коп.;
на 1 місяць — 3 грн. 38 коп.

Постійні читачі нашого тижневика пересвідчилися, що на його шпальтах присутні актуальні публікації на мовну тематику, унікальні історичні розвідки, ексклюзивні інтерв'ю, безкомпромісні журналістські розслідування гострих ситуацій, широко висвітлюється молодіжна музика і концертна діяльність провідних митців України, вирає всіма барвами художня палітра майстрів пензля... Наступного року Ви, дорогі читачі, матимете можливість вести діалог із тими, хто живе Україною і для України, обстоювати разом з нами національні цінності.

Передплатіть “Слово Просвіти” самі та заігуйте зробити це Ваших друзів, сусідів, учителів, бібліотекарів, усіх небайдужих до української справи! Разом переможемо!

Ансамбль народної пісні “Лісова пісня”, Волинь

17 листопада в Українському домі відбувся заключний концерт VI Всеукраїнського фестивалю художніх колективів “Просвіти”, участь у якому взяли самодіяльні художні колективи з областей України. Звучали українські народні пісні у виконанні ансамблів народної пісні “Лісова пісня” (Волинь), зразкового ВІА “Злагода” (м. Новомосковськ Дніпропетровської обл.), дуету подружжя Мазуриків (м. Херсон) тощо. Порадувала слухачів співом юна виконавиця з Вінниці Настя Гудзевич.

Болем пронизані вірші лауреата премії імені Б. Хмельницького в галузі літератури, просвітнянина, заступника голови Хмельницького об'єднання “Просвіта” Віталія Міхалевського. Звучала бандура самодіяльного ансамблю Біловодського районного будинку культури (Луганська область), лауреата міжнародного фестивалю ім. Марії Конопницької у Польщі, ансамблю бандуристів “Берегиня” Донецької державної академії імені Сергія Прокоф'єва.

Знаковим став виступ просвітнянина-луганця Івана Щербула. “Пам'яті Романа Шухевича” — так

називається пісня, яку він написав на вірш Дмитра Павличка.

Щирими оплесками зустрічали глядачі народний ансамбль “Земляки” з м. Копичинці Тернопільської області. Повстанські пісні у їхньому виконанні нікого не залишили байдужим.

Чудові виступи самодіяльних колективів Народного дому Івано-Франківська.

Порадував дует “Братик і сестричка” — Аліна та Юрчик Довгани. Його відзначено спеціальним призом Міжнародної асоціації українського козацтва. Молодіжний вокальний ансамбль “Дівчата”, юний просвітнянин зі Снятина Л. Карлашук, соліст О. Турок — яскраві представники Івано-Франківщини.

Окрасою фестивалю стали колективи Черкащини: народний ансамбль “Черкащанка”, чоловічий во-

Народний ансамбль “Черкащанка”

кальний ансамбль “Жива музика”, народний аматорський колектив — студія вокального мистецтва “Віват” з Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького.

Вразила грою на гобой представниця Херсонщини Любов Нечаєва. Усі колективи-учасники було відзначено дипломами переможців та подарунками.

Фото Олександра ШЕПНІВСЬКОГО

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор

Любов ГОЛОТА

Редколегія

Любов ГОЛОТА,
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Перший заступник

головного редактора
Олександр ШОКАЛО
279-49-47

Заступник головного редактора

Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора

з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар

Ірина ШЕВЧУК

Відділ літератури

Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ культури

Валентина ДАВИДЕНКО
270-55-57

Відділ мови

Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Відділ коректури

Ірина СТЕЛЬМАХ
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп'ютерна верстка

Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Черговий редактор

Валентина ДАВИДЕНКО

Бухгалтерія

279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net

http://slovoprosvity.com.ua

Видруковано з готових

фотоформ на комбінаті

“Преса України” у середу.

Зам. № 3301247

Загальний наклад — 52000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій
посилання на “Слово Просвіти”
обов'язкове.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,38 грн.
на 3 місяці — 9,89 грн.
на 6 місяців — 19,18 грн.

Ярослав ЛЕВКУН,
Василь ШЕНДЕРОВСЬКИЙ

У мальовничому покутському селі Чортівці відкрито пам’ятник славетному односельцеві Івану Борковському (автор пам’ятника заслужений художник України, скульптор Микола Обезюк, архітектор Мирослав Котенко, меценат Роман Калинин) та його кімнату-музей у місцевій школі, оформленню якої сприяв депутат обласної ради Василь Костюк.

Відбулася також презентація книжки Ярослава Левкуна “Археолог Іван Борковський — повернення у славу в Україну”.

Іван Борковський належав до тієї гілки української інтелігенції, яка після Першої світової війни покинула Батьківщину й емігрувала в чужі краї. Зі знаменитої “Енциклопедії українознавства” Володимира Кубійовича дізнаємося, що “...Іван Борковський був не лише археологом, професором Українського Вільного Університету у Празі до 1945 року, а й дослідником шнурової кераміки на Україні”. Ім’я ученого з Чортівця внесено до спеціальних видань і підручників з археології. Лише сьогодні це ім’я повертаємо в Україну.

Колись у кожній греко-католицькій церкві на Галичині місцевий парох щоденно вів метричну книгу, де записував народження і смерть мешканців села, які сповідували греко-католицьку віру. Таку книгу з 1898 року в Чортівці вів священник Юліан Дворянин. В обласному держархіві зберігається метрична книга з 1873 до 1899 рр. по Чортівцю, де є і запис про народження Івана Борковського. Отож читаємо: “Іван Борковський, 8 вересня 1897 року народження. Батько — Іван Борковський, церковний вчитель, мати — Марія Борковська (з дому Василик). 19 вересня хрестили. Греко-католик, хлопчик, законно народжений. Греко-католицька церква села Чортівці”. 10. 07. 1898 р. — повторний запис. Кум Григорій Копитняк, кума Леонардія Старшовська.

Іван Борковський, як засвідчено в тій же метричній книзі, навчався у місцевій школі.

У родоводі, який Іван Борковський написав ще студентом філософського факультету Українського Вільного Університету у Празі 1922 року, читаємо: “Народився 8 вересня 1897 року в Східній Галичині, Західній Україні, рідна мова — українська, місце навчання — Український і Чеський університети. Батько робітник-залізничник у Ямниці Станіславського повіту, виказ у справі військової служби — табір в Йозуфові, третя українська бригада, виправлений на навчання з чесько-українського комітету і табору в Йозефові, проживаю у Празі, Смілов Карлова, 212”. До Праги Іван Борковський закінчив ремісниче училище в Станіславі (свідоцтво № 869 за 28. 09. 1918).

У книжці “Постаті української археології” у статті “Іван Борковський — видатний археолог з Прикарпаття” Володимир Петегирич, учений секретар Львівського інституту українознавства імені І. Крип’якевича НАН України, згадує: “Після Першої світової війни емігрував до Чехословаччини, де у 1920 році закінчив гімназійні студії та два семестри Вищої педагогічної школи. З 1922 року Борковський навчався на філософському факультеті Карлового університету, де студіював археологію у всесвітньо відомого славіста Любора Нідерле. Разом з ним слухачами семінару були Я. Пастернак — найвидатніший дослідник княжого Галича, чеський археолог”. До речі, сьогодні Петегирич — єдиний автор наукових бібліографічних розвідок про І. Борковського, чиє ім’я з певних причин замовчували, а писали лише як про чеського археолога, не згадуючи про його галицьке, українське коріння.

Іван Борковський був вояком Української Галицької Армії 1918 року. Згодом у складі австрійської армії змушений був перейти на територію Чехо-Словаччини. Від командування Української Галицької Армії брав участь у перемовинах у штабі Нестора Махна. На еміграції в Чехії — з 1920 року. Перебував у таборі для біженців. З 1921 року — студент філософського факультету Карлового університету. Тут у 1922—1929 рр. студіював археологію, захистив дипломну роботу на тему “Про по-

ІВАН БОРКОВСЬКИЙ — ПОВЕРНЕННЯ В УКРАЇНУ

До 110-річчя від дня народження

ходження шнурової кераміки зі Сходу”. У 1925—1926 рр. Івана Борковського прийняли на посаду лаборанта Празького граду, де він працював з паном Фігурою, теж українцем за походженням.

Окрім сина Івана, батьки виховали трьох доньок, які виїхали і проживали у США. Самі ж мешкали в Чортівці Городенківського повіту до 1936 року.

Останні фотографії синові вони відіслали до Праги 1936 року. У Празі І. Борковський одружився. Пізніше його дружину НКВС заслав до Сибіру (версія), де вона і загинула. Дочку Тетяну він виховував сам. Удруге одружився з дівчиною, яку кохав у студентські роки, — це Любаша Янсова, яка померла 2004 року. Спільних дітей у них не було. У 1950-х роках дочка Тетяна виїхала до США (мабуть, до тіток на постійне місце проживання).

За сприяння МЗС України сьогодні встановлено, що одна з сестер Івана Борковського, 102-річна Софія, проживає в Чикаго. У Чехії ніхто з родини Борковських не проживає. Та повернімося до подальшої долі вченого.

З 27 червня 1928 року Івана Борковського перевели на посаду асистента археолога до доктора Карла Гуда в Інститут археології ЧАН. З 25 червня 1938 р. Борковський обіймає посаду археолога.

З 1954 року Іван Борковський — директор відділення середньовічної археології Інституту археології Чеської академії наук, а з 1968 до 1975 рр. очолює Чеське археологічне товариство. Після Другої світової війни, коли були вивчені архіви празького Музею українських визвольних змагань, Івана Борковського переслідували за націоналізм (відданість боротьбі українського народу за незалежну державу, службу в УГА, візит до штабу Махна і т. ін.) органи держбезпеки СРСР, що мали вплив і в Чехії, хотіли заслати його до Сибіру. Але особливі заслуги перед чеським народом та особисте клопотання другого президента Чехо-Словаччини Едуарда Бенеша допомогли Борковському уникнути радянських тортур. Однак тоді репресували його першу дружину, теж археолога. У роки Другої світової війни німецькі окупанти за книгу “Старослов’янська кераміка в середній Європі” (1940 р.) та за дослідження Празької культури як найстарішої слов’янської культури в Європі теж мали намір знищити Івана Борковського, але тут на захист стали не лише чеський уряд, а й авторитетні німецькі археологи, що мали великий вплив на гітлерівське керівництво.

Саме з цього періоду (1945—1950 рр.), незважаючи на те, що сталося із західними українцями в СРСР та тими, хто мріяли про самостійну Україну, Іван Борковський замовчує окремі сторінки автобіографії. І тільки по його смерті колеги з Інституту археології Чехії дізналися про українське, галицьке коріння Борковського — воїна УГА, учасника перемовин у штабі Нестора Махна, заснування ним Музею визвольних змагань українського народу, його ректорство в Українському Вільному Університеті в Празі. Не дивно, що і в історіографії України знаходимо тільки кілька джерел, де є згадка про видатного українця. Так, в “Енциклопедії українознавства” ще одного видатного нашого земляка, Володимира Кубійовича, зазначено: “...Іван Борковський (1897) — археолог, професор Українського Вільного Університету в Празі до 1945 року, дослідник шнурової кераміки на Україні”, тобто розвивав українську археологію. Тут доречно нагадати, що шнурова кераміка — це різновид так званої шнурової культури другої половини III тисячоліття до

культура — археологічна культура давніх слов’ян (V—VII ст.) у Центральній і Східній Європі (від Ельби до Дунаю і середнього Дніпра). Названа так за характерною ліпною керамікою, вперше виявленою поблизу Праги саме археологом І. Борковським. Дослідник відзначив, що така глиняна кераміка відома також на території Польщі й Німеччини і запропонував назвати її празькою, вважаючи, що вона розвивалася автохтонно з кераміки поховальних урн і кельтської. У деяких роботах ця культура об’єднується з празькою і називається празько-корчакською (Prague-Korchak Culture). Спочатку празька культура була поширена на території Південної Польщі, Чехо-Словаччини і Північно-Західної України. Пізніше її ареал розширився в північну частину Польщі, східні райони Німеччини, Південну Білорусь, середню частину Правобережної України, Молдавію і Румунію. Це призвело до змішування празької культури з місцевими, більш ранніми, культурами і виникнення локальних варіантів. Відслідковується спадковий зв’язок празької культури з пізнішими слов’янськими культурами. Коли ми говоримо про першовідкривача празької культури — українця Івана Борковського, то не можемо не згадати про чеха — першовідкривача трипільської культури на Україні Вікентія Хвойку. Син Чехії, він став ученим-археологом України, Росії, Європи насамперед тому, що глибоко поважав людей — і сучасників, і тих, хто

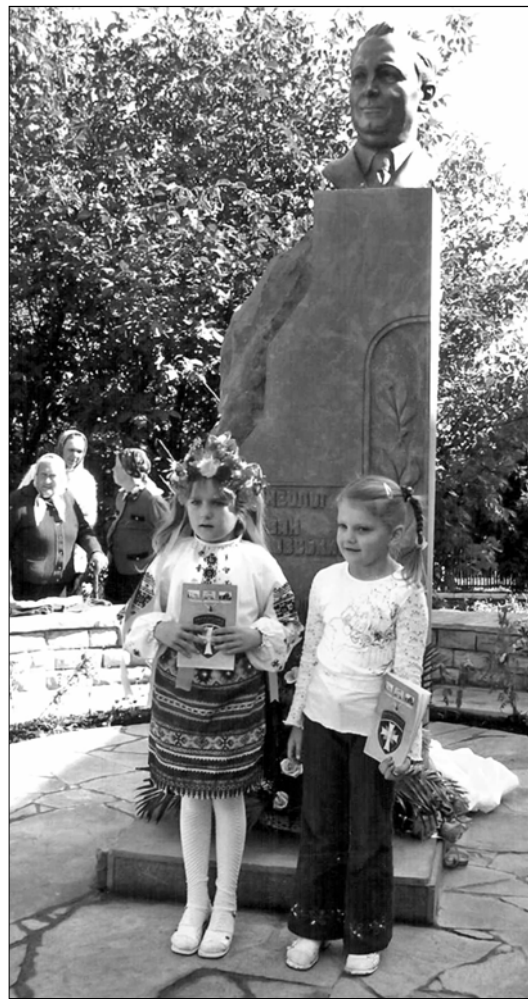
нашої ери. В Галичині та на Волині прикрашали кераміку відтисками шнурка, який накладали на вогні стінки посуду, що пізніше випалювали на вогні. Племена кордійської раси залишили їх по собі від теренів Західної України аж до Дніпра. Окремі знахідки шнурової кераміки є й за Дніпром — на Полтавщині, в Криму і Передкарпатті, куди вони могли потрапити завдяки товарообміну між племенами і народами. У дослідження пам’яток неолітичної культури на українських теренах вагомих внесок зробив і Іван Борковський.

Відомий український археолог, член-кореспондент НАН України Володимир Баран писав, що праця Івана Борковського “була тим першим променем, який освітив темряву, що довго вкривала раннє середньовіччя в слов’янській археології і дала поштовх до нових розшуків старожитностей слов’ян середини першого тисячоліття нашої ери”.

Після захисту дисертації Іван Борковський активно співпрацює з Українським високим педагогічним інститутом ім. Михайла Драгоманова, Українським історико-філологічним товариством в Чехо-Словаччині, бере активну участь у міжнародних наукових форумах, з’їздах, конгресах у Берліні, Парижі, Лондоні. Виступає з науковими доповідями на Міжнародному з’їзді славістів у Варшаві, українських наукових з’їздах 1926 і 1932 рр. у Празі.

На долю Івана Борковського припадають найважчі часи Українського Вільного Університету (1939—1943 рр.) Він працює ректором. Прагне налагоджувати контакти з українськими науковцями, ініціює їхню роботу, сам багато трудиться для утвердження закладу. А Європа горить у вогні Другої світової війни. Празький період діяльності УВУ закінчується окупацією Праги радянською армією. Останнього ректора, отця Волошина, заарештовано, він скоро загинув у радянській тюрмі. УВУ ліквідовано. Характерно, що 1940 року Іван Борковський публікує свою першу монографію “Старослов’янська кераміка в Середній Європі”. В умовах німецької окупації і пропаганди германської концепції давньої європейської історії це було дуже сміливим кроком ученого.

Українець Іван Борковський уперше ввів у науковий обіг визначення “празька культура” та “празький тип”. Празька

Ім’я видатного земляка
знають маленькі покутяни

жив на землі тисячі років тому. Вікентій Хвойка — відомий учений України і символ давньої дружби двох великих слов’янських народів, чия історична доля була досить схожою впродовж багатьох століть. Ми повинні пам’ятати про чеха Вікентія Хвойку, який служив Україні, підтримував дружбу двох народів.

І саме археолог-українець Іван Борковський віддає чехам за Вікентія Хвойку своїм внеском в археологію Праги, Чеської Республіки. Українська і чеська громадськість прагнуть гідно вшановувати двох великих учених — українця, що творив у Чехії, і чеха, що працював в Україні. Зрештою, настав час повернути Україні славу Івана Борковського, її відданого галицького сина, що творив у Празі для чеського й українського народів.

“Впровадження за нинішніх умов ринку українських чорноземів — це національна зрада й державний злочин”.

Геннадій ДМИТРЕНКО,
доктор економічних наук, професор
м. Київ
Іван БУДЗАЙ,
академік Української академії наук,
автор Будівської системи землеробства,
м. Миколаїв

ПРИЧИНИ БЕЗТАЛАННЯ

Чому надзвичайно талановитому українському народові вдалося без крові здобути незалежність країни, яка 350 років була колонією, і так не поталанило з лідерами?

По-перше, талановиту, чесну, патріотично налаштовану національну еліту фізично знищив більшовицький режим.

По-друге, вся радянська компартійна номенклатура зі своєю лівою ідеологією *перекочувала* в незалежну Україну й стала керувати українським суспільством в умовах “вільного світу” з ринковою економікою, намагаючись поєднати комуністичну ідеологію з капіталізмом, ґрунтуючи свою владу на силі капіталу. За догмами ідеолога капіталізму К. Маркса, людьми, країнами, світом править не розум людський, а бездушний капітал — віртуальний еквівалент реальних матеріальних цінностей.

Духовні цінності не вимірюють капіталом, тому у “вільному світі” панує бездуховність, де люди вірять більше в гроші, ніж у Творця, де велич людини вимірюється її статками, а не моральною гідністю. Найбільше загрожує це молодим поколінням, які, орієнтуючись на скоробагачків, убаचाють сенс свого життя в матеріальних благах.

Прихована цинічна ідеологія капіталу стала притаманна більшості представників нинішньої еліти, лідерам партій і навіть так званим національним лідерам, які не приймають національної ідеології й не узаконили її в Конституції України, бо саме влада капіталу надає їм найбільші можливості особистого збагачення й звільняє від моральної відповідальності перед нацією.

Тому в Україні відбувається не прогрес, а регрес, замість розбудови — руйнування, суспільство не розвивається, а деградує, український народ у незалежній Україні став просто вимирати — чисельність населення щорічно скорочується більш як на 300 тисяч осіб, передчасно вмирає продуктивна і репродуктивна частина суспільства.

Найтяжча доля спіткала українське селянство — за роки незалежності чисельність селян зменшилася на 15 мільйонів осіб. Чим не новітній геноцид, подібний до Голодомору 1932—1933 років?

В Україні вже відбулося розшарування населення на надто багатих і зовсім бідних. Бідувати стала та частина суспільства, яка колись своєю працею створила розвинену країну, та найпарадоксальніше — бідують люди, які працюють.

Близько 8 мільйонів інтелектуальної, працездатної, репродуктивної частини суспільства виїхало з України на заробітки.

Світом блукає привид “золотого мільярда” (такий має бути залишок населення на Землі), як колись Європою блукав привид комунізму.

Західні “радники” через підкуп еліти різними грантами спонукують до руйнації країни, особливо аграрного сектору, знищуючи потенційно потужного конкурента.

ПОЧАТОК ЗРУШЕННЯ

Україна може і повинна розвиватися своїм особливим шляхом з пріоритетом національних інтересів, у центрі яких повинен бути народ, навіть в умовах світової глобалізації.

Як кожна велика ріка починається з маленького джерельця, так усі масштабні події мають свій початок. Зрушення України починається з визначення *національної ідеї* — єдиної базової програми розвитку суспільства. Сьогодні в Україні скільки партій, стільки й національних ідей. Дійшло до абсурду, коли національною ідеєю вважають євроінтеграцію або чемпіонат світу з футболу 2012 р.

Національна ідея визначає оптимальний напрям розвитку і його початок. Реалізація національної ідеї потребує від еліти запровадження нової системи управління суспільством на основі законів природи й моральних засадах. В Україні нема системи підготовки фахівців-управлінців, яка базувалася б на природно-моральних законах.

Науковці й, відповідно, урядовці не користуються законами розвитку суспільства, які визначають розвиток економіки країни. А розвиток суспільства має бути первинним, головним чинником діяльності держави. Бо лише суспільство має невичерпний потенціал для саморозвитку. Зворотний шлях —

спочатку економіка, а потім суспільство — руйнівний для країни. Сьогодні Україна “розвивається” протиприродним зворотним шляхом.

Як таке “зростання” впливає на стан суспільства? За відсутності внутрішнього платоспроможного ринку майже всю сировинну продукцію промисловості (метал, руда, мінеральні добрива, електроенергія та ін.) експортують для розвитку інших країн. Слідом за продукцією “експортуються” трудові ресурси, інтелектуальний і репродуктивний потенціал суспільства.

Конкурентоспроможності сировинної продукції досягають за рахунок максимального зменшення головної складової собівартості — *заробітної плати*, що також зумовлює міграцію населення, поглиблення демографічної кризи й зубожіння решти працюючих людей. Такий “розвиток” обкрадає наші майбутні покоління, як обікрали нинішні наші попередники.

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕОЛОГІЯ ТРЕТЬОГО ШЛЯХУ

Малюнок Юрія Ілченка

При зворотному “розвитку” значно зростає вартість відтворення *людського ресурсу*, що поглиблює демографічну кризу.

В Україні згортається традиційна діяльність — хліборобство, чим ми завжди пишалися, і ми сповзаємо до нетрадиційного різновиду основної діяльності — торгівлі всім, що потрапить під руку, включаючи торгівлю людьми, дітьми, їхніми органами, наркотиками, шалено зростаючою кількістю алкогольних напоїв.

Уже продано за безцінь, у тому числі за “чорний нал”, майже все національне багатство. Залишилися ще *українські чорноземи* — останнє багатство народу й остання надія селян.

І це *останнє* готують до продажу. Який розвиток суспільства може бути при такій державній політиці “економічного зростання”?

Якщо грабіжницька приватизація об’єктів промисловості та впровадження геноцидної державної доктрини “зайвого селянства” знищили економіку країни, відкинувши її можливий розвиток на 20—25 років назад, то ринок землі, під яким розуміють тільки продаж українських чорноземів, знищить Україну як незалежну державу з вимиранням корінного населення за 15—20 років. Україну заселять іноземці, і країна знову перетвориться на чийось колонію.

Впровадження за нинішніх умов ринку українських чорноземів, у якому немає ніякої економічної доцільності, це національна зрада й державний злочин.

ТРЕТІЙ ШЛЯХ

Український Третій шлях ґрунтується на законах природи й національних особливостях. *Національна державницька ідеологія Третього шляху*, альтернативна комуністичній і капіталістичній тоталітарним ідеологіям, розпочинається з визнання *національної ідеї* та двох базових аксіом, без урахування яких

про незалежне творення України не може бути й мови.

Перша аксіома. Українська національна особливість — цілковита залежність життєвого рівня й добробуту всього населення країни, життя, здоров’я і довголіття кожної людини у суспільстві, повноцінність генофонду нації від стану, чисельності й заможності селянства. Тому збереження й відродження селянства, відновлення протягом 15 років його чисельності до 30 млн осіб, максимальне збагачення селян за рахунок інтенсифікації їхньої праці на власній землі повинно стати основою соціально-економічної стратегії держави. Для здійснення положень цієї аксіоми потрібна повна заміна виробничих відносин на селі й методу господарювання на українській землі, де повноправним господарем має стати *селянин*.

Друга аксіома. Головна мета землеробства на планеті — виробництво *рослинного й тваринного білка* — засобу, який забезпечує

народження і життя всього біологічного світу. Для людини білок додатково забезпечує передачу спадкової інтелектуальної інформації (здібностей), повноцінність потомства, належне здоров’я і довголіття. Внаслідок порушення природної технології землеробства заміною органічних добрив мінеральними та застосування отрутохімікатів значно зменшилося виробництво білка, й у світі виник його дефіцит, який перевищує вже 100 млн тонн і досяг критичної межі. В Україні дефіцит білка складає 3 млн тонн, і населення вживає його лише 40—60 % від щоденної фізіологічної норми, через що значно погіршився стан здоров’я людей і з’явилися тяжкі хвороби.

Не в змозі подолати дефіцит білка, країни стали впроваджувати нові технології заміни його генетично модифікованим продовольством і кормом для тварин і птиці. На жаль, і Україна стала на такий хибний шлях, упроваджуючи мутагенні технології (у промисловому птахівництві вже впроваджені).

“Загальнодержавна комплексна програма розвитку українського села до 2015 року”, яку розробили за дорученням уряду України Мінагрополітики й Українська академія аграрних наук (УААН), навіть не згадує про білок та подолання його дефіциту в Україні.

На жаль, Верховна Рада України V скликання, лобіюючи інтереси бізнесу, 2007 р. прийняла закон, який дозволяє виробництво генетично модифікованого продовольства і вживання його населенням. На той час у США законодавчо заборонено вирощувати генетично модифіковану сою як основне джерело білка для власного населення.

Збереження в Україні природних технологій виробництва продовольства — це і є *Третій природний шлях творення України*. Його головна стратегічна мета — збереження природного повноцінного людського генофонду й забезпечення можливостей його

самореалізації. Основа для відтворення еталонного генофонду — органічне екологічно чисте продовольство, на виробництві якого потрібно зосередити основний національний потенціал у триєдності *українських чорноземів, науки й селянства*.

МЕХАНІЗМ РЕАЛІЗАЦІЇ ІДЕОЛОГІЇ ТРЕТЬОГО ШЛЯХУ

Цей механізм простий, як і все в природі, й не потребує бюджетних коштів.

Перший крок на Третьому шляху — зміна *методу господарювання* на українських чорноземах та *виробничих відносин* на селі.

Перспективний метод господарювання на землі, який забезпечує подальший рух, — *Будівська система землеробства (БСЗ)*, яка відповідає вимогам сьогодення та умовам приватизації землі. На БСЗ ґрунтується державна програма *“Стабілізація та розвиток продуктивних сил України”* (затверджена Постановою Верховної Ради від 24.02.1994 р. № 4029-XII). БСЗ схвалили Мінагрополітики України й Українська академія аграрних наук та рекомендували до апробаційного впровадження. Правове поле дозволяє таку апробацію, яка частково проведена 2001 року.

Перепоною на шляху остаточного впровадження БСЗ стали чиновники, які займаються бізнесом, пов’язаним із мутагенними технологіями.

Слід терміново, до кінця 2007 р., на державному рівні організувати *апробаційні* сільські господарства за ідеологією БСЗ — по одному в кожній області й передбачити у держбюджеті на 2008 р. по 10 млн грн. на кожне господарство як *стартовий капітал* для дослідно-наукових сільських господарств нового типу.

Впровадження апробаційних господарств із подальшим переходом на цю систему землеробства всього аграрного комплексу перетворить за 10 років територію України на масштабне будівництво з величезною кількістю робочих місць. Буде створено потужний внутрішній платоспроможний ринок для всієї продукції промисловості та малого й середнього бізнесу.

За 15 років варто повністю перебудувати українські села: спорудити до 10 мільйонів сучасних селянських садиб за проектом “Труд”, створити соціальну сферу, об’єкти комунального забезпечення, а також здійснити повну передислокацію харчової переробної промисловості в село.

Уся гігантська перебудова села забезпечується позабюджетним фінансуванням в обсязі до 5,0 трлн грн.

Здійснення Третього природного шляху розвитку потребує нової системи управління і самим розвитком, і суспільними процесами в країні.

Українські вчені розробили таку теорію управління, якій немає аналога, та підготували до видання працю *“Теорія і практика управління життєвими і суспільними процесами для вищого керівного персоналу України”*. Така книжка повинна стати настільною для всіх керівників.

ПРАВОВЕ Й ПОЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТРЕТЬОГО ШЛЯХУ

Дієві реформи в Україні на користь суспільства потребують відповідного законодавчого й політичного забезпечення. Парламент не повинен приймати закони без визнання національної ідеї й відповідної державницької ідеології та стратегії розвитку суспільства. Якщо Верховна Рада не прийме ідеологічних засад і стратегії розвитку, Україна втратить свій шанс, залишившись колонією.

Депутати мусять об’єднатися навколо ідеї природного відродження України заради порятунку своїх дітей і всієї нації. Це має стати першим, стартовим кроком до усвідомлення депутатами парламенту своєї історичної місії. Ідеологією Третього шляху мають перейнятися парламент, президент, виконавча влада і все українське суспільство.

Слід визначити особливу роль під час запровадження засад Третього шляху розвитку України Міністерства охорони здоров’я та Міністерства аграрної політики. Вони стають ключовими у країні, задають параметри для роботи та розвитку інших міністерств і відомств.

Дуже важливо, що за ідеологією Третього шляху МОЗ України матиме нову функцію — *управління процесом репродукції людини, формування повноцінного генофонду нації*. І всі інші органи державної влади, згідно зі ст. 3 Конституції України, повинні насамперед *забезпечувати життя і здоров’я людини*.

Євген ЯЩЕНКО,
м. Коростень

У Радянському Союзі мільйони людей були щиро переконані, що економічний прогрес ґрунтується на матеріальній основі, а культура й мораль — це надбудова, щось похідне від економічних досягнень. Так вчила партія, хоч у царині розвитку суспільства все відбувається навпаки. Економічний прогрес неможливий без дотримання індивідами певних моральних норм і традицій. Якщо абсолютна більшість громадян уникає сплати боргів, не каже правди, розкрадає державну власність, зловживає службовим становищем, бере хабарі — одразу стає очевидним, що таке суспільство довго не проіснує. Дивовижним видається, що ті суб’єкти, попри всю свою метикуватість, не усвідомлюють зв’язку між власною аморальною поведінкою й занепадом конкретного села, міста, району, всієї держави. Зарослі бур’янами поля, розбиті дороги й знелюднені села — незаперечне свідчення деградації нашого суспільства.

Поява негативної норми поведінки в суспільстві стає загрозою для його існування.

Візьмімо таку аморальну норму як хабарництво. Першим очевидним її зразком у радянський період була політика більшовиків щодо селянства. Аби привернути селянство на свій бік, комуністи нацькували його на поміщиків, тобто проголосили неповагу до поміщицької власності нормою. Наслідком стало повне знищення поміщицького класу. Згодом поглиблення зневаги до приватної власності дозволило більшовикам нацькувати сільських бідняків і середняків на заможних селян. Останніх пограбували вщент і спровадили до Сибіру, де майже всі вони, сотні тисяч роботящих людей, загинули від холоду й голоду.

По суті, комуністична партія дала селянам хабаря у вигляді поміщицької й куркульської землі, а також їхнього майна. І селянство “клонуло”, вхопило “наживку”. Але давно відомо, що дармовий

сир — тільки в мишоловці. Невдовзі більшовицькі уповноважені підступили до селян з такими аргументами: “Ти брав участь у пограбуванні й розкуркуленні своїх односельців? Брав. Сьогодні ми тебе не грабуємо, а даємо таку пораду: відведи корову до колгоспного корівника і виходь на поле працювати за трудовні й баланду, інакше опинишся там, куди Макар телят не ганяв”. Селянин мусив підкоритися, бо втратив моральне право чинити спротив насильству — ще вчора сам виступав у ролі грабіжника, гвалтівника й отримувача хабарів.

Хто не міг психологічно пристосуватися до колгоспної зрівнялівки, у того силоміць забрали всі харчі, все їстівне повимітали з хати, навіть квасолу з торбинок по-

ГЕНЕЗА ГОЛОДОМОРУ

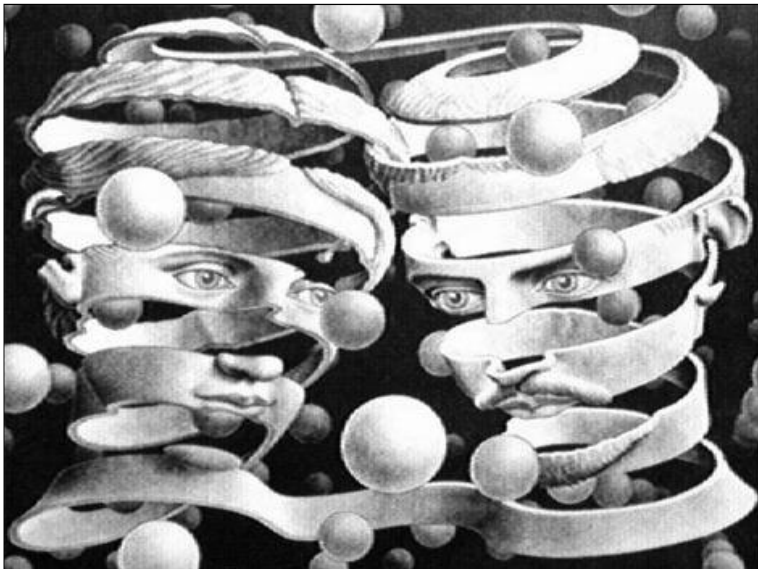
висипали й позабирали. У цьому полягає генеза голодомору. Зробити народну масу або навіть один соціальний клас співучасником злочину, як це вчинили комуністи, — і суспільство приречене на загибель.

Тепер звернімося до всім відомих сучасних фактів. Соціальний клас, який узяв хабаря в державі або у фінансово-олігархічній групі, стає їхнім боржником. Вони ставитимуться до нього як до продажного елемента і відповідно поводитимуться з ним: повертати, скажімо, тарифів на комунальні послуги, посиленням податкового тиску, підвищенням цін на енергоносії.

Заможніший прошарок електорату, вихований у традиції зневаги до державних інституцій, намагається захистити особисті інтереси ухиленням від сплати податків, приховуванням прибутків, переведенням бізнесу в тіньову сферу, вивезенням валюти за кордон...

Обопільна установка на хабарі відчуває людину від держави, між ними виникає прірва.

Вплив аморальності на соціально-економічні процеси важко

зрозуміти громадянинові, якого в умовах соціалістичної системи привчили вважати аморальністю лише сексуальну розбещеність. А щодо злодійкуватості, брехливості, ледарства, паразитарних звичок, то радянське суспільство не бачило в них ознак аморальності. Навпаки, хто вмів ухилитися від роботи, дурити начальство липовими звітами, давати обіцянки й забувати про них, розкрадаючи державну власність, — той зазвичай ще й хизувався своїм “умінням”. Це не вважали аморальним, бо було нормою поведінки.

Неважко уявити, до яких наслідків призводить подібна система “цінностей”, коли вона поширюється на колектив підприємства, окрему галузь народного господарства і на державу загалом.

Хабарництво й зневага до приватної власності, коли стають нормою, спричиняють занепад і, зрештою, унеможливають цивілізоване життя.

Згубна для суспільства аморальна норма з’явилась і вкорінилась в умовах тоталітарної влади й централізованої економіки. У цьому легко переконатися на такому прикладі. У район-

ному містечку працював м’ясокомбінат. Продукцію вивозили до великих міст і насамперед — до столиці держави, а в місцевих магазинах лишалися голі полиці. Тобто достаток у столиці створювали штучним шляхом, за рахунок дефіциту на місцях. Люди з провінції змушені були їхати в столицю по продовольство, яке у них забрали централізованим порядком. Провінціали розмірковували й доходили простого висновку: влада чинить несправедливо, бо м’ясокомбінат працює на повну потужність, а в місцевих магазинах м’ясопродуктів немає. Що робити? Виходити з протестами на демонстрацію? Безглуздо, бо центральна влада розстріляє демонстрантів, у кращому випадку заборотить до в’язниці. Тоді з незадоволеними, обуреними людьми відбувалася трансформація, якої вони самі не усвідомлювали: вони реагували на неприродну ситуацію зміною моральної норми поведінки на аморальну, коли крадіжку продукції на рідному підприємстві розглядають і його працівники, й інші громадяни, зокрема місцеві правоохоронні органи, як справу честі, героїства, що

спрямована проти центральної влади. Провінціали вже не думали про себе як про людей другого сорту, призначення яких полягало в тому, щоб сліпо виконувати накази Кремля й працювати на Москву. Більше того, в крадіжці як формі спротиву провінціали знаходили свою гідність, обґрунтування сепаратизму, прагнення до економічної незалежності, регіонального й національного самовизначення.

Морально-політичний наслідок централізованого управління екополітикою в умовах товарного дефіциту відомий — це розвал Радянського Союзу.

Український народ формально повернувся до ринкової економіки, але до тих засадничих традицій, які уможливають ринковий лад, йому доведеться йти ще довго. Завдяки розширенню зв’язків із Заходом наше економічне середовище значною мірою змінилося, проте звички людей, їхні погляди й установи, наприклад, настанови на тіньовий перерозподіл ресурсів ще тримаються, віддзеркалюючись у химерній законотворчості депутатів від бізнесу.

За радянських часів у нас на всіх рівнях процвітав і панував розкрадач-комуніод, який ховався під личиною і начальника, і підлеглого. Саме з таким психологічним комплексом він підійшов до процесу приватизації державної власності і включився в нього, тому в процесі переходу до ринкової економіки неможливо було уникнути численних зловживань. Суб’єкти економічних відносин ще мають навчитися поводитися чесно, тобто потрібна еволюція суспільної моралі не одного покоління. Тисячі недолугих бізнесменів мають прогоріти, збанкрутувати і, зрештою, відійти в небуття, аби в середовищі підприємців і в суспільстві запанувало просте переконання: на обмані, фальсифікації, корупції, хабарництві, тіньовому розподілі ресурсів неможливо побудувати конкурентоспроможну економіку, а з нею — конкурентоспроможну державу.

Анатолій ЗБОРОВСЬКИЙ,
красзнавець,
м. Ірпінь Київської обл.

Згадую своє дитинство у селі Скурати Малинського району на Житомирщині. Моя бабуся Софія Іванівна Скуратівська якось сказала: “Хочеш знати, що буває з тими, хто проти влади виступає, — запитай у Кирила!”

Ким був Кирило Недашківський та його друзі, я дізнався, прочитавши їхню справу у Центральному державному архіві громадських об’єднань України.

Це справа молоді, яка повірила в комуністичні ідеї, допомагала утверджувати владу комуністів, брала активну участь у колективізації, але виступила проти комуністичної диктатури. Бо ці люди переконалися, що комуністична влада винищує українське селянство. Вони взялися створювати Селянську партію.

Кирило Недашківський народився 1905 року в Скуратах у багатодітній бідняцькій родині. Змалку мусив працювати. Вступив у комсомол, потім у партію, був і комсоргом, і парторгом. Працював у загоні з розкуркулення у Білоцерківському, Рокитнянському, Володарському й Узинському районах. Вступив до Київського інституту електрифікації і

механізації сільськогосподарства. Переконавшись, що комуністи чинять розправу над селянством, Недашківський дійшов висновку про нагальну потребу створення Селянської партії. Ця організація мала захищати селянство.

Однак перший, з ким Недашківський поділився своїми думками восени 1931 року, виявився таємним агентом Державного політичного управління. Це був теж скуратівець Іван Долгерт, який походив з неможливої селянської родини.

І. Долгерт перебував на комсомольській роботі, закінчив літні педкурси і в 1926—1930 роках працював завідувачем семирічними школами у Грицівському районі. 1930 року його мобілізували на проведення суцільної колективізації. Іван Долгерт за три місяці організував вісім колгоспів, забезпечивши стовідсоткову колективізацію. Про наслідок цієї своєї роботи Долгерт написав: “Весь район виступив організовано проти такої суцільної колективізації”. Район відвідав навіть всеукраїнський староста Г. Петровський. То був період, коли масовий опір селянства змусив Ко-

муністичну партію на деякий час відступити.

Ще у лютому 1930 року Долгерта викликали у Київський відділ ДПУ і залучили до роботи сексотом (“секретним співробітником”) під кличкою “Зоркий”.

У квітні 1932 року Кирило Недашківський, повертаючись з Потіївського району, де був уповноваженим з проведення посівної кампанії, зайшов до редакції малинської районної газети “За більшовицькі темпи”. Тут секретарем працював його друг дитинства і товариш з громадсько-політичної роботи Гнат Скуратівський.

Повертаючись з Малина у Скурати, Недашківський і Скуратівський розмовляли про тяжкий стан селянства і про потребу організувати Селянську партію.

Улітку 1932 року Кирило Недашківський приїхав у Скурати і на зборах колгоспу “Червоний хлібороб” та на засіданні партбюро різко виступив проти плану хлібозаготівлі; члени партії Петро Луценко і Яків Черненко підтримали Недашківського. Секретар партосередку Драбинястий у розмові з Долгертом погрожував написати про поведінку Недаш-

ківського в обласну контрольну комісію.

Слідство зуміло довести тільки створення трьома скуратівцями “контрреволюційної організації Селянська спілка” для зриву хлібозаготівлі під гаслом врятувати людей від голоду, що насувався.

Колишній член Компартії Павло Скуратівський сказав: “Тому я й покинув головування в сільраді, що не хочу душити дядька на селі, не хочу поновлювати себе в партії”.

Гнат Скуратівський готував програму Селянської партії. Домовилися зібратися 24 листопада. Але не зібратися.

25 листопада 1932 року заарештували Івана Долгерта, а 28 листопада — Кирила Недашківського і Гната Скуратівського.

Допити проводили помічник начальника СПВ КОВ ДПУ Гольдман і оперуповноважені Борисов, Бесчинський, Ямпольський і Федоров.

Недашківський і Скуратівський відверто говорили про занепад сільського господарства, розореного Комуністичною партією. Зменшувалися посівні площі, урожайність, кількість рогатої і тьолової худоби. Засоби, які мо-

білізували для індустріалізації, наполовину пожирав великий непотрібний апарат. В актив і апарат пролізли люди, яких може використовувати будь-яка влада з будь-якою метою.

Селянство (і бідняки, і середняки) безправне. Селян за несплату податків посеред зими викидають з хат. Норми здачі хліба обчислювали не від гектара орної землі, а механічно спускали зверху.

Особлива нарада при колегії ДПУ УРСР 4 липня 1933 року ухвалила: Долгерта Івана Остаповича, Недашківського Кирила Опанасовича і Скуратівського Гната Яковича ув’язнити в концтабори строком на три роки.

Кирило Недашківський сказав Іванові Долгерту: “Все одно здохнемо без честі, без дяки, зафіксуймо на сторінках історії свої імена”.

Власне, так воно й вийшло. Ці молоді романтики нічого не змогли зробити. Лише зберегли свою честь і показали, що українці протестували й намагалися вести боротьбу. Але за це вони заплатили дуже дорого.

Гната Скуратівського заарештували 1937-го і наступного року розстріляли. На той час він був одружений і мав двох дітей. Зазнали переслідувань і діти керівника скуратівської “Просвіти”.

НАЙГОЛОВНІШЕ — ЗНАТИ ПРАВДУ

Виступає поет, Герой України Іван Драч

Політ'язень, Герой України Левко Лук'яненко — у президії зібрання

Ніна ГНАТЮК
Фото **Олександра ЛИТВИНЕНКА**

У Палаці мистецтв “Український дім” відбулося урочисте засідання з нагоди 15-річчя Асоціації дослідників голодоморів в Україні. З доповіддю виступив засновник та багаторічний голова цієї поважної громадської організації, правозахисник, народний депутат України кількох скликань, Герой України Левко Лук'яненко.

На зібранні виступили видатний український поет, Герой України Іван Драч, народний депутат України Іван Заєць, доктор історичних наук Василь Марочко, науковець Арсен Зінченко та інші поважні громадські діячі, вчені, митці, які наголосили на необхідності видавати книги про трагічні сторінки з історії українського народу (голодомори, винищення мільйонів українців у роки комуністичних репресій, лінгвоцид) масовими наклада-

ми, щоб сучасна молодь більше знала про ті тернисті шляхи, якими Україна йшла до омріяної багатства поколіннями незалежності.

Потрібно також створити Меморіал пам'яті геноциду української нації (Меморіал народної пам'яті), у якому вшанувати мільйони жертв голодоморів, репресій, депортацій, русифікації.

Асоціація дослідників голодоморів в Україні — науково-дослідна і просвітницька громадська організація. Сотні патріотів України, що входять до неї, переконані: для швидшого звільнення громадян України від антиукраїнської проімперської ідеології надзвичайно важливо знати всю правду про нашу історію, страшенні злочини більшовицького режиму. А для цього потрібні книги, кінофільми, телепередачі, експозиції в музеях, пам'ятники, пошана членів суспільства до тих, хто пережив ці страшенні лихоліття.

Асоціація зверталася з проханням включити видання про голодомор до державного плану книговидавання, але не отримала відповіді від Держкомітету телерадіомовлення. Воно й не дивно, адже деякі державні службовці, хоч як це прикро, не дбають про утвердження авторитету Української держави, мови. Чи не тому на 17-му році незалежності Одеська міськрада вирішує “прикрасити” центр міста пам'ятником Катерині II, яка знищила Запорозьку Січ і запровадила кріпацтво. А депутати Полтавської міськради виносять рішення про демонтаж пам'ятного знаку головному отаману військ УНР Симону Петлюрі.

Учасники зібрання у своєму зверненні до Президента України зажадали від Глави держави твердості й наполегливості у боротьбі за українську Україну, здійснення такої державної політики, яка сприятиме вихованню свідомих громадян, збереженню і примноженню духовності рідного народу, його культури і мови як невід'ємних чинників української нації.

Наша дума, наша пісня не вмре, не загине

НЕ ДОПУСТИМО НАРУГИ

У ЗМІ та Інтернеті з'явилася інформація про безчинства та наругу, які вчинили члени “Євразійського союзу молоді” на виставці архівних документів СБУ, присвячених темі Голодомору 1932—1933 рр. в Україні, який забрав життя близько 10 млн українців (третина серед яких — діти). Цим безпрецедентним фактом наруги ЄСМ, організації, яку, за інформацією ЗМІ, створило ФСБ і підтримує нинішній президент Росії Путін В.В., правлячі кола німешньої Росії показали свій страх перед жакливою правдою антиукраїнського геноциду. Страх перед перспективою не тільки морального, а й величезного матеріального відшкодування жертвам Голодомору та їхнім нащадкам аналогічно тому, який виплачувала протягом багатьох років післянацистська Німеччина за злочини нацизму жертвам цих злочинів. Адже Росія визнала себе після розпаду Радянського Союзу 1991 року єдиним правонаступником СРСР.

Ми заявляємо: виконавці цього зухвалого злочину, вчиненого прибічниками ЄСМ, за фактичного потурання правоохоронних органів Росії, мають бути суворо покарані, а влада Росії мусить публічно перепросити Україну за цю ганебну акцію своїх громадян.

Ми звертаємось у дні 75-річчя великого Голодомору до Президента України, Верховної Ради та Кабміну України з вимогою: подати позов до Міжнародного Європейського Суду на матеріальне відшкодування Росією Україні як державі та її громадянам, які стали жертвами голодомору-геноциду, спланованого і проведеного в Україні сталінським режимом 1932—1933 рр.

Асоціація дослідників голодоморів

Галина ЛЕВИЦЬКА,
член Національної спілки журналістів України

1995 року український поет писав:

Жили в Україні як дачники,
українську зневаживши суть.
Нині там табачники,
де тютюнники мали б бути.

Яскраве тому підтвердження — останні інтерв'ю та коментарі поки що гуманітарного віце-прем'єра уряду України Дмитра Табачника. Правда, він їх робить не як посадовець, а як професор, хоч у пресі вже були матеріали з приводу походу того “гаспадіна” до професорських посад. Тому на них не буду зупинятися.

Однак це дає змогу зрозуміти природу цинізму тої постаті, якою просякнуті усі його коментарі від торішніх рекомендацій Президентів України повіситися через усі інсинуації на адресу української інтелігенції, закінчуючи його сентенціями, викладеними на сторінках “Київського телеграфа” за 9 листопада.

Люди, з якими мені доводилося обмінюватися думками з приводу останніх табачникових сентенцій, були одностайні, що від часу падіння імперії ще таких цинічних речей їм не доводилося читати.

Не стану переповідати всіх “ідей” члена уряду, проте на деяких з них все ж зупинюся. І почну з не найголовнішої, проте ключової. “Доктор історії” приєднується до тих, хто лає Івана Мазепу, зараховує його до епохи середньовіччя. І ця деталь дозволяє мені робити припущення, що Табачник лише накреслив ідеологічний кістяк, а м'ясо емоцій — від заробітчан-авторів брудних писань.

«ОДКРОВЕННЯ» КАГАНОВИЧА НАШИХ ДНІВ

У посланні за підписом професора Табачника Івана Мазепу називають “підступним інтриганом” і глузують над тим, що частина українського суспільства ставить його у ряд національних героїв. Мудрування Табачника на тему Мазепи нагадують помсту мухи слонів. А що стосується докорів за “підступність” та “інтриганство”, то не Табачникові про це говорити. Тим паче, що це йому, державному службовцеві найвищого рангу, належить убивча фраза: “Держава — це не ікона”.

Табачник засади “Держава — це не ікона” дотримувався не лише тоді, коли був головним канцеляристом Леоніда Кучми, а й по тому, коли його слід помітили у таємничій пропалі раритетів із Львівського державного архіву, коли у своїх інтерв'ю адресував повчання “неконкурентоспроможним” в Україні українцям! Важко знайти країну в світі, у якій урядовець на посаді міг би не те що повчати, а грубо зневажати главу держави.

В Україні, на жаль, чинний урядовець може це робити. Влада вдає, що нічого не помічає. А поодинокі листи протесту українських інтелектуалів не роблять погоди. Яскравий приклад — проведення видовища з вибриками скандального Данилка у день свята Тараса Шевченка.

Щоб писанню за підписом Дмитра Табачника надати більшої “наукової” ваги, автори цього опусу наводять працю американського політолога Самуеля Хантінгтона “Війна цивілізації”, сподіваючись, що небагато осіб в Україні її прочитало.

Суть у тому, що на момент виходу цієї книжки в Україні багато її прогнозів щодо України і Центральної Європи застаріло. Проте цікавіше тут інше. З посиланням на працю Хантінгтона він змальовує мовну ситуацію в США, мовляв, у містах південного заходу США можна отримати працю, не знаючи англійської, проте практично неможливо — без знання іспанської. Й ані словом не згадує про недавно прийнятий у США закон про захист державної мови.

Окрім цього, не називаючи речей своїми іменами, про мистецьку акцію в Україні “Зробимо Україну Україною” автори табачникових повчань пишуть:

“Місіонери”, що тільки вчора спустилися “з полонин”, юрбами йдуть у Донецьк і Луганськ, Крим і Одесу “навчати” місцеве населення українства. Політики вищого рангу без тіні сумніву доводять, що, коли ми всі переодягнемось у “вишиванки”, полюбимо УПА (...), то всі ріки в країні негайно потечуть медом і молоком”.

Це твердження можна розцінювати як вияв національної зневаги і брехні, бо в акції “Зробимо Україну Україною” беруть участь представники різних областей.

Якщо за версією віце-прем'єра уряду Віктора Януковича, українці, які, за даними перепису населення, становлять три чверті населення країни (україномовні — понад дві третини), — меншість у державі Україна, то це вже або параноя, або провокація. Це саме стосується і державної мови, яка, за версією Табачника, має бути народною. Себто в Україні ма-

ють бути тисячі мовних відтінків? Думаю, що такої мудрості не “потягнув” би навіть “професор” Табачник, не кажучи вже про чиновника з середньостатистичними розумовими здібностями. А можливо, Табачник в такий спосіб прагне ввести в Україні двомовність і називає крамолою домагання державної підтримки функціонування державної мови.

Тут хоч навести приклад нашої сусідки Польщі, яка рішуче у середині 90-х років змусила іноземний бізнес заговорити польською. Буквально днями вся країна піднялася, коли дізналася, що на одному з німецьких підприємств Щецина менеджери спробували змусити працівників розмовляти німецькою.

Чому ж в Україні подібні наміри (а не дії!) Табачник вважає страшною крамолою і діями, які ставлять державу на межу розколу і громадянської війни?

Єдине пояснення того — цілеспрямована провокація. Щоб значно легше здійснити ще й іншу провокацію — тримати народ у покорі під страхом розколу України. Його начебто вже домагаються у східних областях України у відповідь на “обучение местного населения украинству”.

Із “перлин”, наведених Табачником, хочу звернути увагу на ще одну: він пропонує визнання Голодомору і національно-визвольних змагань відкласти на сто років, мовляв, тоді буде менше емоцій. Враховуючи пристрасть Табачника до старовини, цілком імовірно, що тоді буде значно менше документів.

Володимир ЯВОРІВСЬКИЙ

Василь Лівандовський, місто Сокиряни на Буковині:

“Я народився 1941 року. Голодування 1946—47 років пам’ятаю дуже добре, на Буковині воно “за технологією впровадження” навряд чи відрізнялося від голоду в Україні 1933 року. Забирали так звані “агенти” все, до останньої скоринки хліба, у людей, які сумнівалися, вступати у колгосп чи не вступати. Мій батько повернувся з Трудової Червоної Армії 1946 року. Пам’ятаю, як мама чекала на його повернення, щоб допоміг вижити сім’ї з трьома дітьми, та ще й паралізована бабуся була на маминих руках. Батько таки повернувся, і дуже добре пам’ятаю його страшні розповіді про ті муки, яких зазнав у трудовій армії — годували їх дуже погано, кадебісти водили на допити і вимагали зізнатися, чи не служили вони німцям, бо у молодості мій батько-буковинець служив у румунській армії (Буковина була під румунами).

Через кілька днів після повернення з війни тато виліз на яблуню зірвати яблука, які ще не впади на землю, і тут гіллячка під ним зламалася, він на моїх очах упав. Прибігли люди, занесли його в хату, де він з ушкодженням хребтом пролежав багато років... У той час прийшов “агент із заготівлі”, і, незважаючи на нерухомого батька, почав вимагати у матері норму поставок хліба. Та, плачучи, доводила, що в цій хаті нічого нема і троє дітей пхнуть із голоду, що паралізована мати лежить на печі, та це не зворушило чоловіка. Він подивився під ліжко, на якому лежав батько, і там знайшов півмішка кукурудзи в качанах, яку забрав, грубо відштовхнувши маму, яка, було, вцепилася у той мішок. Це я добре пам’ятаю...

Та завдяки надлюдським зусиллям матері ми дивом вижили, хоча більше половини моїх односельців таки померли з голоду. Я виріс за Радянської влади, вчився на тракториста, відслужив у Радянській Армії, там мене прийняли у лави КПРС, членом якої був із 1962 року аж до її розпаду. Мене переконали, що у державі все нормально й комуністи дуже правильно живуть і будують світле майбутнє. Я у це вірив і свій “патріотизм” зберігав аж доти, доки Президент Віктор Ющенко запропонував Верховній Раді визнати голодомор в Україні геноцидом. І коли побачив, як комуністи на чолі з Симоненком уперто не хотіли цього визнати, був так вражений, що спересердя порвав той партбилет, і сам себе тепер картаю, як же я так довго міг сліпо вірити комуністичній пропаганді. З вини комуністів загинуло понад 10 мільйонів українців 1933 року, а вони тепер не визнають цього, проте знову пнуться до парламенту. Та про це треба кричати на весь світ, а партію комуністів заборонити!”

Я безмежно вдячний народному історикові *Петрові Сироті* з Житомира за його працю, надіслану мені для оприлюднення. Ось що він пише:

“Висилаю Вам, сміливому і мужньому чоловікові, свою скромну працю — спогади людей (записані з їхніх уст) про голодомор та репресії. Я таємно це записував ще тоді, коли говорити про голодомор було заборонено.

Іван Горецький, записано 24 грудня 1961 року, м. Житомир:

“До війни я працював фурманом. Під’їжджав до управління

НКВС у Житомирській області о 3 годині ночі, залишав порожню бочку, а забирав повну з людською кров’ю. Возив цю кров за місто і розливав на колгоспні поля Клїтина, Левкова, Калинівки, Смаківки і Тетерівки. Скільки ж невинних людей треба було розстріляти, щоб півтонни крові налилися! А їх убивали щоночі сотнями. Але не всіх розстрілювали, бо шкодували патронів і кидали в ями живими, а зверху прикидали трупами і землею. Розстрілювали тільки особливо небезпечних “ворогів народу”. Такими вважали військових, керівників підприємств, учителів, письменників, інженерів, священників, лікарів, студентську молодь та іншу інтелігенцію. Ось цю еліту, щоб не втекла і не мучилася під землею, розстрілювали, а решті зав’язували руки і живими скидали в ями. Вони волали, а їх закидали землею, яка потім ще довго ворухилася...”

Марія Бойко, записано 2 липня 1962 року, м. Житомир:

“У молоді роки я працювала на Житомирській музичній фабриці опалювачкою. Вставала рано-вранці, розпалювала груби, щоб до початку робочого дня у цехах було тепло і робітники не мерзли. Коли поспішала на роботу, то кілька разів бачила, як між третьою і четвертою годиною ранку вантажні машини возили репресованих на єврейське кладовище, що в районі Смолянки. Інколи зв’язані живі або мертві люди на повороті випадали з кузова на шосе, і тоді я втікала, хо-

Фото О. Литвиненка

ГОЛОСИ НАРОДНОГО СТРАЖДАННЯ

У листах читачів і радіослухачів до мене окреслилася тема, яка не потребує пояснень чи коментарів. Страшна і невичерпна, донедавна ще заборонена, захована, як державна таємниця, розголошення якої загрожувало в’язницею чи Сибіром. Мусимо про неї говорити бо-дай сьогодні. Мусимо.

валася між будинками, бо свідків розстрілювали.

Ями, куди скидали живих і мертвих, охороняли вдень та вночі енкаведисти, туди нікого не пропускали. Але ми, молоді, вночі прокрадалися між могилами і хоч близько не підходили, та бачили, як живих людей били прикладами і заштовхували в ями. Потім чули, як із-під землі плакали й кричали ще живі люди. Це страшне видовище, і про нього раніше згадувати боязко було. А тепер при Хрущові настала “відлига”, то можна розказати...”

Франя Лясківська, записано 3 лютого 1961 року, с. Крута Житомирського району Житомирської області:

“Восени 33-го я пішла до шевця дізнатися, чи він пошив нам свитку. А він побачив мене і заходився гострити великого ножа. Я злякалася і давай тікати. Шевець вискочив за мною, але я встигла скочити на підводу, що проїжджала дорогою. Фурман і ще троє чоловіків зловили шевця, забрали ножа, зв’язали руки і зайшли до його хати. А в оселі у припічці прикриті дві голови, руки і ноги людські лежать. Тоді цього “людюда” судили.

Голодомор був штучний, бо доти ми жили хоч і не заможні, та хліб, сало і картопля були, але з Росії прислали спеціальні бригади уповноважених, до яких вклю-

Такі бригади діяли як каральні, заходили до кожної оселі і забирали все збіжжя, м’ясо, картоплю, худобу, сіно, одяг та взуття. Уповноважені були озброєні, наставляли на людину револьвер або гвинтівку, забирали усе знайдене.

Деякі сім’ї грабували, потім виганяли з хати, а туди вселявся хтось із бандитів-уповноважених. А люди гинули на морозі або йшли жебракувати. Труп померлих від голоду лежали на дорогах, біля будинків, у лісах і полях.

У наших сусідів Заневських було три дочки. Старша пішла влітку до лісу по чорницю, там і померла. Її додому не везли, викопали могилу і при дорозі поховали.

У Житомирі працював грабіжницький обмінний пункт. Скажімо, за золотий перстень чи сережки давали всього дві хлібини або кілограм крупи. Але голодні люди віддавали останні прикраси, щоб поїсти та продовжити своє голодне життя...”

Валерій Столерман, записано 20 лютого 2007 року, м. Житомир:

“Моя мати розповідали, що в Житомирі 1932—33 років був страшний голод. Люди ходили голодні, опухлі... Ловили собак, пацюків, котів та їли їх. Прохачі стояли на кожному перехресті, біля магазинів, базарів і в церквах. Опухлі не могли рухатися, лежали поряд із мертвими на дорогах. Їх підбирали на вози й автомобілі.

Часті були випадки, що разом із мертвими й опухлими забирали живих, які прийшли з інших міст і сіл, сіли перепочити й заснули. Ці люди благали, щоб їх не забирали, бо вони не опухлі й здорові.

Коли живі просили, щоб їх відпустили, то у відповідь лунало: “Все одно не сьогодні, то завтра здохнеш, краще зараз тебе похоронимо, щоб не їв зайвого, та не їхати по тебе вдруге...”

Ще раз хочу сердечно подякувати Петрові Сироті з Житомира за його громадянський вчинок — він зберіг для нас пам’ять інших людей, яких, можливо, вже й нема на світі, про геноцид українського народу в 30-х роках ХХ століття.

А ось ще одне чесне свідчення про тогочасні злочини комуністів на Донеччині. *Алла Проснікова, селище Первомайське Ясинуватського району Донецької області:* “...Вспоміная свою жизнь, думаю, сколько же в ней обид накопилось: за деда с бабушкой, за отца с мамой, за себя...”

Деда раскулачили в 1930 году. Он чудом не попал на Соловки: сосед работал в сельском совете и предупредил, что семья деда есть в списке людей, которых завтра туда будут вывозить. За ночь вся семья разбежалась и спряталась кто куда, с собой взяли только то, что могли унести в руках. Все нажитое (амбары зерна, живность) — оставили...

Моя бабушка (красавица-полька) в 1933 году умерла по дороге от одного сына к другому (шла со Сватова в Мариновку), и мы не знаем, где она похоронена. А еще говорят, что не было никакого голодомора!

У деда было четыре сына. Они были “враги-кулаки”, но все погибли на фронте в 1941 году.

Помню, как выводили из нашего двора корову за неуплаченные налоги — налог тот был очень большой. Мама вцепилась в налыгача, кричала в истерике проклятия в адрес “родной” власти: “Чоловіка забрали і вбили, а тепер — голодна смерть мені й моїм дітям!” Дед кричал, чтобы она немедленно замолчала, иначе за такие слова и ее посадят, останутся дети совсем сироты. Не посадили, однако... Наверное, никто не донес. И те, кто корову забирал, смолчали...

Помню также, как убивалась мама, когда приносили пенсию за отца: на сестру — 6 рублей, на меня — 8. Мама плакала и говорила: “Та він же був у мене золотий хазяїн, та як же дешево оцінили його головоньку...”

Дед ждал сыновей с войны еще три года. И когда понял, что ни один не вернется, в конце 1947 года умер. Мама говорила, что умер дед с тоски. Он ведь здоровый был, как дуб!

В седьмой класс я ходила в кофточке вместо пиджака — из обыкновенного ситца коричневого цвета; она была тоненькая, и в ней было очень холодно. Иду в восьмой класс, и мама говорит, что придется еще год ходить в этой кофточке — на другую денег нет, надо заплатить налог. Мы большие деньги тогда за сад платили — дед еще до войны посадил большой вишневый сад. Платили налог за каждое дерево. И вырубить нельзя было — посадили бы в тюрьму.

Я пошла в восьмой класс в той злосчастной кофточке. Мама говорила мне: “Менше три ліктями по парті, бо вони й так уже світяться. Прорвуться — налатаю латки, будеш знати, як берегти одяжу...” Если мама говорила, что “там у латках ходять”, то это означало, что живут люди — хуже некуда...

Мне грех жаловаться на судьбу — у меня был хороший муж, прожила с ним, как за каменной стеной, только умер рано. Часто думаю, что если бы была у меня возможность, я бы каждый год ездила на могилу отца (только через 58 лет узнала, что мой отец погиб 28 декабря 1941 года и похоронен в деревне Перцеве Калужской области), посадила бы там украинский любисток и барвінок...

И в письме своем я совсем не ишу сочувствия, а написала так, как все осталось в моей памяти. “Прожила, як від печі до порога пройшла...” Хай Вам, Володимире, все буде добре. Здоров’я Вам!”

Шановна пані Алло! Ваш людяний лист із яскравими життєвими подробицями, сповнений народної правди, яка відтворює історію Донеччини, глибоко зворушив мене. Тож як тільки будуть визнані повноваження народних депутатів нового скликання і я отримую депутатську зарплату (з квітня я добровільно відмовився від депутатського статусу і платні разом із багатьма однодумцями) — допоможу Вам поїхати на батькову могилу, оплати дорогу від Первомайського на Донеччині до села Перцеве Калужської області в Росії.

Родина батька Валеріана Артемовича Войтенка

приймачу “сводки совинформбюро”, а в будинку жили два німецькі офіцери. Недалеко від нашого села в селі Кримка діяла група “Партизанська іскра”. Пізніше нам розповідали, що все, що він чув по радіо, передавав якимось чином туди.

Дід навчився гарно фотографувати, я ще пам’ятаю старовинний фотоапарат на трьох ніжках: велика коробка. Коли його мобілізували 1916 року на Першу світову війну, то він був військовим фотографом, зберглось навіть посвідчення. Тоді тільки з’явилися аероплани, він з тих аеропланів робив зйомки німецьких позицій. Але на старих фотографіях є не тільки побут солдатів, а й німецькі позиції, руїни давньої фортеці Венден. Ще сфотографовано всі роти, музикантів, пекарів, кулеметників, кінну роту, навіть солдатський цвинтар. Зберглися фотографії перших солдатських заворушень, є два унікальні знімки — на них солдати-татари на молитві. Вони теж воювали в російській армії, але найбільше було українців. Багато знімків з побуту латишів, бо дідусь дуже приязно ставився до людей інших національностей. Це вже за переказами мого батька, бо дідуся я не застала живою. Деякі фото воєнного часу підписав дід, фотографії рідних теж підписа-

Дід Артем Григорович Войтенко та бабуся Агафія Фоківна

Валентина ДАВИДЕНКО

“Поєдналися дві родини — українців із Кіровоградщини, тоді Єлисаветградщини, і Холмщини. Перша за Століпінської реформи переїхала в Самарську губернію в хутір Олексіївка Бузулукського повіту. Це родина мого батька. Вона мала велике господарство, хутір. Люди називали його Войтенків хутір — за ім’ям цього роду. У мене збереглась фотографія їхнього господарства. Росіяни приїжджали навіть із довколишніх повітів подивитися, що можуть, як вони казали, виростити хохли на посушливих поволзьких землях. А вирощувала ця родина все: зернові, баштанні культури тощо. У Войтенків була величезна бібліотека, вони прагнули дати дітям освіту. Їх за це по-вуличному називали “бомажнюки”. Бібліотека справді була безцінна: книги не лише для господарства (як розводити бджіл, вирощувати тютун), а й твори Пушкіна, Лермонтова, українських письменників. На жаль, коли був голод у Поволжі 1921 року, родина переїхала в Україну, рятуючи дітей, деякі книги довелось залишити. На одному зі старих знімків — мій дідусь грає на скрипці посеред баштану.

Вони дуже гарно співали, знали безліч народних пісень і зберігали українство навіть тоді, коли мешкали в Самарській губернії. Усі були письменні, а дід закінчив учительське училище, є фото його випуску, всі педагоги, навіть священник. Дід хотів продовжити навчання в Петербурзі, склав іспити, та йому в приймальній комісії сказали: “От сохи пришел, к сохе и возвращайся”. Але він був дуже талановитий, самотужки навчився грати на гітарі й мандоліні, став фотографом. Дід передплачував багато часописів, у нас збереглися журнали “Всемирный следопыт” за 1928 рік. За схемами з журналів він сам сконструював радіоприймач, і все село приходило його слухати.

Коли переїхали на Миколаївщину до родичів моєї бабусі, дідусь спочатку був ди-

ІСТОРІЯ З ПІДРУЧНИКА ЖИТТЯ

Зоя Валеріанівна ШАЛІВСЬКА приїхала до редакції “Слова Просвіти” з Конотопа Сумської області, щоб показати альбом старих знімків, які зробив її дідусь. Вона біохімік за фахом, а за покликанням журналіст, збирає спогади про голодомор, приїздить із Конотопа до Києва на кожен виступ хору “Гомін” і зробила вже майже фотолітопис цього колективу за час знайомства з ним. Це в неї, очевидно, родинне захоплення, адже її дідусь Артем Григорович Войтенко був полковим фотографом ще 1914 року. Історія двох гілок її роду дивовижним чином відбиває історію України від запорозьких козаків, вигнаців і депортованих до Росії українців, а також з Польщі в Україну, голодомор, репресії, війни. А ще найяскравіше представляє характерні риси українського цвіту — працьовитість, розум, господаровитість, потяг до освіти. Ось якою розповіддю вона проілюструвала світліни свого дідуся.

ректором школи. Родину посилали з села в село, вона дуже бідувала, бо мала шестеро дітей.

Дідусь записував українські народні пісні, зберігав багато альбомів із тими піснями. Але під час репресій 1937 року в родині одноразово були обшуки, альбоми забрали, ще й не забули прихопити мішки з сушеними грушами, які рятували всю сім’ю від голоду.

Під час війни сім’я жила в Варенівці Миколаївської області. Діда за віком до армії не взяли, а після приходу німців заарештували. Зберігся будинок і той підвал, де він сидів. Його охороняли румуни і діда вдалося викупити: дочка виміняла на охоронців на свій перстень. А заарештували тому, що на горіщі в цей час дідусь слухав по своєму

но. Фотоапарат відійшов у спадок до іншої гілки родини, а ось фотографії збереглось понад сто. Було дуже багато негативів, але ми їх не взяли з собою, переїжджаючи з Миколаївської області.

— **Чи вів дідусь щоденник?**

Є й щоденникові записи, вони мають і побутовий характер. По-перше, дідусь дуже цікавився медициною, залишив багато рецептів приготування ліків. Збереглась скрипка, на якій він грав. Їй понад сто років. Написано, що то скрипка Гварнері, але я так не думаю, бо в той час було багато підробок під великого майстра. На ній потім грав батько, зараз мій онук грає на гітарі, можливо, звернеться й до скрипки.

А друга гілка мого роду — українці з Холмщини, які роками жили в с. Слободін біля

Замості. Прізвище їхнє Морокішко. У Першу світову всю родину переселили сюди, в південну зону. Потім вона повернулася в рідні місця. Родина була заможною, досі зберігаю довідку про їхнє господарство.

Морокішки пережили важкі часи, коли почалися переслідування банд на території Польщі — це були сплановані з радянським урядом акції, щоб виселити українців. Про це можна зробити висновок, судячи з того факту, що їх вивозили з усім майном, з худобою, хатнім начинням, а тут усе забрали в колгоспи, тобто для влади це було вигідно — обікрати і цих українців. Утиски почалися 1939 року, тривали під час війни. Нападали вночі, грабували, вбивали, змушували покинути Польщу. Вивозили в “телячих” вагонах на південь Миколаївської області, а ці люди виросли в лісовій зоні, важко пережили переїзд, втрату культури. Мама завжди згадує рідну домівку, черешні, які росли на обійсті, смородину, порічку, липи. А коли приїхали сюди, місцеві комуністи почали переслідувати нові жертви. Наказали всю худобу здавати в колгосп; та худоба, незвичка до колгоспних харчів і недогляду, загинула.

Родині було дуже важко адаптуватися, її постійно залякували й обдурювали. На деякий час її звільнили від сплати податків і облігацій, але все одно оббирали, адже вони не орієнтувалися в місцевих законах, на цьому й наживалася влада. І як тільки виявляли якість незадоволення, казали: “Ми вас вивеземо до білих ведмедів”. Дехто з нашої родини повернувся в Західну Україну, зараз там мешкає мій 90-річний дядько. А у війну вони переховували червоноармійців, які тікали з концентраційного табору, що був неподалік села, врятували 15 осіб, але від них і заразилися тифом, тяжко перехворіли. Після війни ще довго листувалися з врятованими з Підмосков’я, а потім усе загубилося.

Думаю, що не один такий рід в Україні, з якого можна було б написати цілу історію народу”.

Будинок і пасіка родини матері Ольги Іванівни Морокішко

На баштані. На скрипці грає дід Артем Григорович

Ніна ГНАТЮК

Книжку свого земляка Миколи Дороша “Чорні покоси” приніс до редакції Володимир Марущак, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник Інституту світової економіки і міжнародних відносин НАНУ. Це видання — свідчення невідомого болю та скорботи Голодомору 1932—1933 років на щедрих чорноземних Хмельницького району на Вінниччині. Понад 24 тисячі дорослих і дітей забрав у небуття страшний Голодомор лише в цьому районі. На основі багаторічної роботи в архівах, опитування сотень очевидців тих страшних подій автор розкриває один із найжахливіших злочинів комуністичної системи.

Ще в дитинстві краєзнавець, літератор Микола Дорош чув від своєї бабці Ганни та її братової, бабці Марини, про те, як пухли діти, не маючи жодної крихти хліба, як варили в селі борщ з лободи, пекли млинці з жолуддя. А за кілька колосків, зірваних на колгоспному лану, вдів або забували батогами на місці “злочину”, або відправляли до Сибіру.

Про ті страшні роки голод не говорили, у шкільних підручниках про них теж не розповідалося. Але ті, хто пережив цю трагедію ХХ століття, припасали у коморі, в погребі борошно, овочі на “чорний день”. Скільки тих чорних днів було на віку українських селян?! Важко відразу перелічити...

У Законі України “Про Голодомор 1932—1933 років в Україні” зазначено: “...сприяті поширенню інформації про Голодомор серед громадян України та світової громадськості, забезпечувати вивчення трагедії Голодомору у навчальних закладах України”. Саме це і робить учитель Воронізької школи у Хмельницькому районі Микола Никифорович Дорош. “Чорні покоси” — це його на-

ЧОРНІ ПОКОСИ

ва праця, логічне продовження першої книжки “Зламани колоски”.

У передмові начальника відділу освіти Хмельницької райдержадміністрації Тамари Сашко наголошено на тому, що пам’ять і пам’ятник — слова одного кореня. У кожному селі слід відкрити пам’ятник жертвам сталінського Голодомору, як це зробили мешканці Терешполя, Воронівця, Мар’янівки, Морозівки, Чеснівки, Порики, хуторів Кривошійських, Подорожин, Петрівців та інших сіл Хмельницького району.

Американський дослідник голодоморів в Україні Роберт Конквест писав: “Українських селян нищили не тому, що були селянами, а тому, що були українцями...”. Адже голод робив людину слухняною, покірною, руйнував свідомість, відбивав будь-яке бажання протестувати проти насильної колективізації.

Хоч Вінниччина і була житницею України, та смерть косила

хліборобів. Жажливими були втрати і в Хмельницькому, і в Уланівському районах. Один із догожителів села Чеснівка, 91-літній Іван Філімонович Ткачук залишив записи померлих від голоду. Лише в цьому селі було виморено 552 особи. Люди гинули цілими родинами. Навічно зникли Блащуки, Гринчуки, Бельські, Вітюки, Бойки, Вітківські, Грамарчуки, Бачинські, Курівські, Магерки — всього понад 40 трудових селянських родин.

Першими від голодомору вмирали чоловіки. За ними покидали білий світ діти. Оплакуючи своїх рідних, проклинаючи жорстокість нелюдів, відходили в небуття жінки. Часто гарбами на цвинтар звозили не лише трупи, а й напівживих односельців, щоб не вертатися ще раз по них.

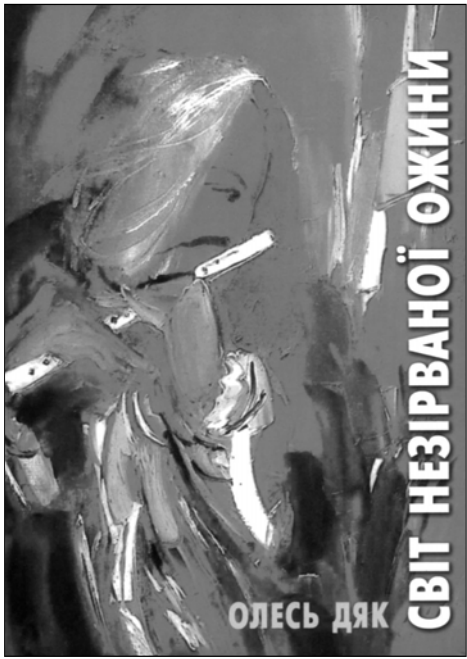
Голод не лише висушував тіло, а й руйнував психіку, пробуджував тваринні інстинкти, перетворював людей на жихих істот. Як пише Ми-

кола Дорош, у селі Воронівці зафіксовано в той час три випадки канібалізму. Були “люди”, які вбивали власних дітей, варили з них їжу, а іноді робили ковбасу і продавали на базарі. Ось спогад жительки села Пагурці Ганни Кіндратівни Сліпук, 1909 року народження: “Під час голоду їли все: траву, бур’яни, кору з дерев, тварин (котів, собак). Були випадки людодівства. Одна жінка з Пагурець зарізала свою дитину. Я на базарі в Пикові купила за одяг ковбаси, принесла додому, а вона — з людського м’яса. Як же її їсти? Викинула...”

Народ, споживаючи бур’яни, жолуддя, кору, траву, опухав, мучився від страшного болю і помирав у нестерпних муках. Тому люди називали осінь 1932 року “гарбузень”, зиму 1932—1933 — “пухкутень”, а весну 1933 — “капунтень”.

Та ніде в засобах масової інформації не було жодного слова про вимирання цілих сіл. 1932 року обласну газету “Більшовик” за підсумками всесоюзного конкурсу нагородили перехідним червоним прапором і премією в сумі 20 тисяч карбованців. А Сталін у січні 1933 року говорив: “Ми, безперечно, добились того, що матеріальне становище робітників і селян поліпшується у нас з року в рік. У цьому можуть сумніватися тільки закляті вороги Радянської влади”.

Як же “поліпшилося” матеріальне становище робітників і селян? Скупі архівні дані повідомляють: в Уланівському районі (тепер входить до складу Хмельницького) у 36 сільських радах голодувало 11 806 дворів. Про Хмельницький район даних не збереглося. Але навіть неточні підрахунки, зроблені краєзнавцем М. Дорошем на основі скупих статистичних даних, засвідчують, що в голодні 1932—1933 роки в Уланівському і Хмельницькому (тепер це територія одного району) померло наглою смертю не менше 24 тисяч людей.

«МІЙ ГОЛОС У БЕЗВІСТІ ТОНЕ...»

Євген БАРАН,
м. Івано-Франківськ

Я не сказав би, що про львівського поета Олесь Дяка пишуть мало. Про нього можна прочитати у письменницьких довідниках, багатьох статтях. Своєрідний літературний портрет його належить Марії Якубовській (Удзеркалі слова, 2005. — С. 714—722). До однієї зі збірок Олесь Дяка передмову написав Ігор Калинець. До найновішої (“Світ незірваної ожини”) додано есей Богдана Смоляка “Естет із барткою в руці”. Однак, незважаючи на це, а також на той факт, що поетичний дебют автора відбувся ще 1990 року (збірка “Той, що летить”), і сьогодні в поетичному доробкові Олесь Дяка вже дев’ять збірок, його літературна відомість залишається надто вже метафізичною. Олесь більше знають як автора-виконавця власних пісень, лауреата пісенних фестивалів і конкурсів: у його доробку чотири касетні альбоми та компакт-диск.

Уся справа у жанрі, в якому працює Олесь Дяк. Жанр літературознавці пробували визначити по-різному: верлібри, поетичні афоризми, віршовані мініатюри. Той же Ігор Калинець у згаданій передмові до збірки “Оковірші” писав: “Мініатюри Олесь Дяка доволіні: це не є строго регламентовані японські чи якісь інші класичні форми. Маємо найкоротші, деколи афористичні зразки верлібру, де зміст другої частини випливає з попередньої або вражає непередбачуваністю”. Богдан Смоляк у своєму есеї був обережніший, даючи таку характеристику стилеві Олесь Дяка: “Основний рецепт його образності — віртуозний алогізм та опера на інтуїцію візії. Оскільки ж часто все зводиться до влучного афоризму чи образу “на кілька ден”, то раптом виявляеш: чимало його довгих віршів — своєрідні вервиці мініатюр. Зрештою, кількарядкова поезія стає наймобільнішою, улюбленою версифікаційною формою автора”.

Той стиль, у якому працює Олесь Дяк, не піддається жодному визначенню — це не японські танка, седока чи хоку (хайку) — це щось притаманне тільки Олесеви Дяку. Можливо, тому є раціональне зерно у жарті Ігоря Павлюка, який визначив стиль автора як “неяпонський дяк”.

Тепер про вірші. Правду кажучи, мені бай-дуже жанрове визначення авторських “дякізмів”. Бо все відчуття поетичного тут дуже крихке, його не вбгаєш у якісь форми чи формули. Воно, це відчуття, — в імпресіоністській візії світу, у настрої, у ритмі дихання, у повітрі. Щось невловне і ніжне, мов павутина бабиного літа. Тому найголовнішим ключем сприймання віршів Олесь Дяка (а це, безсумнівно, твори поетичні) — потрапляння в настроєво-інтонаційну ауру поетового серцебиття. Отут справді Поет як ніколи близький до Творця. Аби побачити у поетові Деміурга, — потрібно повірити!

В Олесь Дяка один із найтрудніших і найневдячніших шляхів в українській поезії. Він пробує досягнути афористичності і лаконізму, імпресіоністичний настрій чи картину. Він пробує вловити, відтворити те, що не потребує слів, — лише захоплення, від якого розпирає груди. Це неймовірний і неможливий шлях до діалогу. Однак рід у тому, що Олесь Дяк прагне насамперед порозумітися зі Світом голосом власної душі. Це шлях приреченого, хоч ця приреченість не трагічного, а елегійного інтуїтування. Від цієї елегійної споглядальності — один невидимий крок до розчинення у всесвіті. Чи розуміє поет, якою неймовірно невловимою межею він іде?..

СПІЛЬНА ДІЯ — ЗАПОРУКА УСПІХУ

“Слово Просвіти” інформувало наших читачів про конфліктну ситуацію довкола книгарні “Знання”. Сьогодні з’явилися нові обнадійливі факти.

За дорученням Президента України В. Ющенка 12 листопада 2007 р. відбулася розмова голови Секретаріату Президента України В. Балоги з президентом Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів О. Афоніним. У зустрічі взяли участь заступник голови Секретаріату А. Кислинський та керівник управління гуманітарної політики Секретаріату О. Биструшкін.

У ході зустрічі президент УАВК передав голові Секретаріату список суб’єктів видавничої справи, які розташовуються в будівлях комунальної та загальнодержавної власності та перебувають під загрозою виселення у зв’язку з діями Київської міської та деяких районних рад і державних адміністрацій.

Крім цього, було досягнуто домовленості, що впродовж найближчого часу Секретаріат Президента України за участю Української асоціації видавців та книгорозповсюджувачів підготує:

— доручення Президента України Київському міському голові Л. Черновецько-

му з приводу негайного зупинення всіх судових процесів та силових дій і конкурсних заходів щодо суб’єктів культури, мистецтва і видавничої справи у зв’язку з орендою ними площ у будівлях комунальної власності до законодавчого розв’язання цієї проблеми;

— Указ Президента України про введення мораторію щодо дій центральних і місцевих органів влади зі збільшення ставок орендної плати, відселення, перепрофілювання чи приватизації приміщень загальнодержавної чи комунальної власності, які нині використовують на умовах оренди організацій культури, мистецтва, видавничої справи, до законодавчого урегулювання цього питання;

— проект Закону України щодо унормування пільгових ставок орендної плати для структур, організацій, що представляють культуру, мистецтво, видавничу справу та будь-які інші установи, які працюють на забезпечення духовного, фізичного, морального здоров’я суспільства, його культурний розвиток, освіту та інтелектуальне наповнення. Закон також має гарантувати цим структурам право першочергової приватизації площ, які вони

займають на правах оренди в будівлях загальнодержавної та комунальної власності з одночасною безстроковою заборобою перепрофілювання цих приміщень під якісь інші потреби. Правонаступниками приватизованих видавництвами чи книгарнями, музеями, галереями, митцями приміщень можуть бути лише аналогічні організації та особи.

На думку УАВК, цей своєрідний прорив, розпочатий захистом книгарні “Знання” громадою і продовжений Президентом України у дорученнях щодо законодавчого розв’язання назрілого блоку проблем, став можливим завдяки наступальним, послідовним і логічним діям громадських організацій, підтримці свідомих українців з усіх регіонів України і членів київської громади, електронних і друкованих ЗМІ.

Особлива подяка громадським об’єднанням “Опора” й “Остання барикада”, Асоціації сучасного мистецтва, Міжнародній організації “Інтеркультура”, радіоканалу “Культура”, радіостанціям “Голос Києва”, “Ера” та “Свобода”, телеканалам “Інтер”, “ICTV”, “5 канал”, “Перший діловий”, “ТРК “Київ” та іншим.

Будемо й надалі разом. Спільна дія — запорука успіху.

Українська асоціація видавців та книгорозповсюджувачів

«МОЛОДІЖНИЙ ЛИСТОК» ЗДОБУВ ПІДТРИМКУ КЕРІВНИЦТВА СТОЛИЧНОЇ ОБЛАСТІ

Євген БУКЕТ

Накладом 10 тисяч примірників у форматі А3 вийшло чергове 12 число газети молоді Київщини “Молодіжний ЛистОК”. З нагоди Міжнародного дня студента єдину в столичній області молодіжну газету підтримало управління у справах сім’ї та молоді Київської облдержадміністрації.

Презентували видання в межах святкування Дня студента в Білоцерківському державному аграрному університеті. На свято завітали найкращі студенти 45 вищих навчальних закладів області — відмінники навчання і лідери студентського самоврядування. Окрім похвальних грамот від управління сім’ї та молоді й освіти, молодь Київщини побачила також свою оновлену газету. На заході було названо імена 50-ти найкращих студентів Київщини, які цього навчального року отримуватимуть стипендію голови Київської обласної державної адміністрації (200 гривень щомісяця).

Як зазначив заступник начальника управління у справах сім’ї та молоді Денис Мусієнко, управління планує й надалі підтримувати випуск газети “Молодіжний ЛистОК”, адже підтримка молодіжної преси — один із пріоритетних напрямів обласної програми підтримки молоді на 2007—2008 роки. Газету розповсюджують через органи студентського самоврядування ВНЗ Київщини, відділи у справах сім’ї та молоді райдержадміністрацій і міськвиконкомів, а також молодіжні громадські організації.

“Найтяжче молодим серед своїх ровесників: вони найбільше шкодять через погані звички і правила”.

ВИРОБНИЦТВО ДИТЯЧИХ ХАРЧІВ — ГАЛУЗЬ ПЕРСПЕКТИВНА

Олег ЛИСТОПАД

За даними Національної асоціації виробників дитячого харчування (НАВДХ), за останні 16 років в Україні суттєво погіршилося забезпечення дітей високоякісними продуктами харчування.

Нині функціонує 14 підприємств із виробництва дитячого харчування, які можна назвати повноцінними виробниками, та й ті, враховуючи нинішню нестабільність, працюють не на повну потужність.

Дуже мало виготовляють продуктів лікувально-профілактичного призначення для дітей зі спадковими захворюваннями, не виготовляють високобілкових консервованих продуктів на основі м'яса та риби, хоч розроблена і діє новітня вітчизняна нормативно-технічна документація з виробництва цих видів дитячого харчування.

СКОРОЧЕННЯ БЮДЖЕТУ ПЛЮС НЕДОСКОНАЛІСТЬ ЗАКОНУ

Саме такі причини нинішньої ситуації з виробництвом дитячих харчів в Україні. На думку голови НАВДХ Василя Шаповала, головна причина — неефективна система державного стимулювання виробництва продуктів дитячого харчування. Так, НАВДХ разом із науковцями й спеціалістами-практиками підприємств-виробників дитячого харчування 2005 року розробила проект Національної програми стабілізації та розвитку виробництва вітчизняних продуктів дитячого харчування на 10 років (2006—2015), але через неможливість фінансування цієї програми за рахунок коштів державного бюджету її так і не прийняв Кабінет Міністрів України. У бюджеті не знайшлося 1,2 млрд грн., тобто по 120 млн на рік.

Другий приклад — катастрофічне урізання статей проекту Закону України “Про дитяче харчування”, прийнятого ВР 2006 року. Тоді НАВДХ відстоювала позицію охоплення законом усіх категорій дітей, а не лише дітей до трьох років, як там записано. І щоб у законі на державному рівні було передбачено ефективні пільги для вітчизняних підприємств-виробників

дитячого харчування. На жаль, в остаточному прийнятій редакції закону ці та інші пропозиції так і не знайшли відображення.

ГОЛОВНЕ — НЕ ЗАВАЖАЙТЕ

На державному рівні регіональним органам виконавчої влади надано право регулювати граничні рівні рентабельності та встановлювати торговельні надбавки на продукти дитячого харчування вітчизняного виробництва, що ставить у нерівні умови вітчизняних виробників порівняно з поставальниками аналогічної продукції імпортного виробництва. І це, на думку Віктора Станіславського, голови правління ВАТ “Одеський консервний завод дитячого харчування”, переважає всі інші проблеми бізнесу. Якщо держава не буде втручатися, вважає Станіславський, то ринок швидко все розставить на свої місця і ніяких субвенцій та преференцій не буде потрібно. Сьогодні ринок, по-перше, не насичений, а, по-друге, є широкі можливості для випередження конкурентів завдяки поставкам високоякісної продукції, оскільки нині кількість підробок та просто “неформату” вражає.

Адже до продуктів харчування для дітей ставлять підвищені вимоги щодо їхньої безпеки, харчової та біологічної цінності, які мають за-

довольняти потреби дитячого організму в поживних речовинах й енергії, а також щодо якості сировини, з якої виробляють продукти. Такі вимоги до цієї продукції у всьому світі, і наша держава тут не може бути винятком.

Є ЛИШЕ 20 % ВІД ПОТРЕБИ

За словами завідувача відділу дієтології та клінічних досліджень медико-профілактичних засобів Інституту екології та токсикології ім. Л. І. Медведя Петра Карпенка, дитячі молочні кухні занепадають, зростає кількість кишкових інфекцій унаслідок вживання їхньої продукції. Нема виробництва спеціального харчування для ослаблених дітей. Асортимент і якість продуктів дитячого харчування в продажу не відповідають потребам українського ринку та стандартам дитячого харчування. Потреба в продуктах для дітей до 3 років покривається заледве на 15—20 %. Національних стандартів дитячого харчування, що відповідали б світовим стандартам, практично не існує. 80—85 % продуктів дитячого харчування на українському ринку — імпортні, придбати їх може лише кожна десята українська родина. У продажу зростає частка контрабандних продуктів, виробництво і якість яких ніхто не контролює...

П. Карпенко стверджує, що в результаті нездорового харчування дітей в Україні серед них катастрофічно зростає частота захворювань органів травлення.

НІ ГОРМОНІВ, НІ АНТИБІОТИКІВ...

Нещодавно підписано Хартію виробників дитячого харчування “За здорове дитяче харчування”. Учасники Хартії, не дочекавшись реальних кроків держави у поліпшенні дитячого харчування, добровільно взяли на себе обов'язок і турботу про збалансоване та корисне харчування дітей України і добровільно зголосилися до відкритого взаємоконтролю виробництва своєї продукції.

У тексті наведено перелік десятків продуктів та речовин, не рекомендованих, а також заборонених у виробництві харчів для дітей. Учасники Хартії добровільно відмовляються від їхнього застосування. Але особливо радіти цій новині не варто. Поки що Хартію підписали лише її ініціатори — представники спільного підприємства “Вітмарк Україна” та Одеського консервного заводу дитячого харчування. Решта виробників на запрошення ініціаторів поки що не відгукнулася.

ДЕРЖАВНІ КОНТРОЛЕРИ ЗАСТЕРІГАЮТЬ

Низьку якість продуктів, що потрапляють на дитячий стіл, підтверджують і фахівці Укрметртест-стандарту. Проведені нещодавно дослідження виявили у багатьох йогуртах консерванти — сорбінову кислоту та бензоат нартію, а також штучні барвники.

А ось що записано у результатах дослідження низки сортів морозива: “У складі продукту молочного жиру не виявлено. Продукт на 100 % складається з рослинного жиру (кокосовий жир)”. І, на решті, про цукерки: “Жир, виділений з цукерок, містить 23 % транс-ізомерів олеїнової кислоти”. Варто пояснити, що транс-ізомери ненасичених жирних кислот — це сполуки, що у великій кількості утворюються під час гідрогенізації рослинних олій. В організмі людини вони викликають порушення життєдіяльності багатьох клітин, збільшуючи ризик виникнення серцево-судинних та онкологічних захворювань, особливо у новонароджених та дітей дошкільного й молодшого шкільного віку. У Європі вміст цих олій у продуктах жорстко обмежений.

ФІЛОСОФІЯ ЗДОРОВОГО СПОСОБУ ЖИТТЯ

Валентина ДАВИДЕНКО

Наша газета вже писала про міжнародний симпозіум “Лікування алко- і наркозалежних, допомога співзалежним, а також профілактика залежностей — досвід України та Польщі” (президент симпозіуму о. Веслав Пенські SAC), організований міжнародним благодійним фондом “Дорогою Істини”, Дніпровською районною у м. Києві державною адміністрацією, Київським міським центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Висновки медиків, педагогів, соціальних працівників, релігійних, світських громадян одностайні — українська нація в небезпеці!

Проблеми, які обговорили учасники заходу, соціально важливі в суспільствах багатьох країн світу. В Україні, на жаль, з алкоголізмом та наркоманією борються переважно локально, а не “всім миром”. Поки що подолання цих проблем не визнано загальнодержавною справою. Адже хворих на алко- і наркозалежність, а також ВІЛ-інфікованих стає дедалі більше, і це потребує нагальних заходів щодо їхнього лікування та запобігання новим захворюванням. Саме про це вели професійну розмову лікарі, психологи, науковці, священнослужителі з України та Польщі.

За висновками фахівців з реабілітації, кожний сьомий мешканець України хворий на алко- чи наркозалежність. З кожним із них пов'язані ще 3—4 особи, які стали психологічно співзалежними. Розуміння проблеми, на жаль, неадекватне й у суспільстві загалом, і серед більшості вчених, посадовців, громадськості.

Учасники симпозіуму звернулися до Президента України, Голови Верховної Ради України, Прем'єр-міністра України, голови Київської міської ради, ієрархів усіх Церков та конфесій, зацікавлених осіб, небайдужих людей, представників громадських та релігійних організацій, представників різних гілок влади для прийняття та впровадження дієвих заходів на всіх рівнях.

Вони вважають, що слід визнати національною ідеєю збереження та зміцнення здоров'я населення України, а також внести пропозиції: філософію здорового способу життя сприйняти як філософію кожного, визнати алкоголізм та наркоманію хворобами, що загрожують генофонду української нації, розмежувати функції у сфері первинної профілактики та реабілітації між державним і громадським секторами, створити державний орган з відповідним бюджетним фінансуванням, який повинен відповідати, координувати та контролювати діяльність, пов'язану з профілактикою негативних явищ у дитячому та молодіжному середовищі, впровадити ліцензування соціальних послуг у сфері реабілітації алко- та наркозалежності, впровадити “державне замовлення” для громадських організацій на соціально-медичні реабілітаційні послуги, забезпечити науковий супровід та аналіз методик реабілітації, а також здійснювати супервізію такої діяльності, створити центр захисту (або підтримки) родини (бажано у Дніпровському районі), основою діяльності якого буде пропаганда та роз'яснення переваг здорового способу життя; розробка та впровадження навчальних методик і програм підготовки сертифікованих фахівців з реабілітації алко-, наркозалежних та співзалежних осіб, а також дорослих дітей алкоголіків, що залишили родини, з яких походять; забезпечити науковий аналіз та супровід методик реабілітації; реабілітаційна допомога алко- і наркозалежним особам та членам їхніх сімей. Отримати допомогу в цьому центрі зможе кожен зацікавлений мешканець України.

КОЛИ У ДИТИНИ НЕЖИТЬ... ЧИМ РОЗВАЖИТИ ЗАСТУДЖЕНУ ДИТИНУ?

Світлана МІЛЕВСЬКА

Осінь... Чимало прекрасних слів сказано про неї. Хтось її любить, хтось не дуже. Та всі мамочки чекають осені з деякою настороженістю. Осінь — пора застуд. Тому коли у дитини нежить, кашель — вже не до красивих слів. Як і чим лікувати — поради лікар. А ми сьогодні поговоримо, чим розважити дитину, коли вона сидить удома і нежджує.

Готуючи цей матеріал, я “в'язла” із своїми розпитуваннями до всіх знайомих мам. Що поради? Як у них є знахідки розв'язання цього, простого лише на перший погляд, питання. Найцікавішим, чим поділилися зі мною, ділюся і з вами.

Одна “працююча мама” розповіла: “Мій син уже досить дорослий, тому іноді я змушена залишати вдома його самого, незважаючи на застуду (на жаль, не завжди можу піти на лікарняний). Тоді я пишу невеличкі послання (“Я дуже сумую без тебе, сиджу на

роботі й думаю, як там моя дитина”, “Не забудь пообідати! В холодильнику чекає твій улюблений суп. Розігрій його. Смачного!”). Варіантів може бути безліч. Скласти 10—15 записок не важко, а син розважиться, коли вирушить на пошуки чергового послання. Та й це ж так приємно — зайвий раз почути (прочитати), що тебе люблять, про тебе піклуються. А позитивні емоції допомагають швидше одужувати”.

Моя дочка Настя дуже любить поратися зі мною на кухні. Тому я пропоную їй вигадати чарівну казку і викласти її зі шматочків овочів, фруктів, макаронів — усього, що під рукою. А я тим часом готую обід. Можу зробити свою казку і я — чому б не згадати минуле. Тим більше, дітям до вподоби, коли батьки діляться з ними своїм дитинством. А потім увечері хай татко буде журі, переможе дружба і всі отримають заслужені призи: цукерки, тістечка — байдуке. Головне, щоб було весело і спонукало дитину до творчості.

А ось так одна моя хороша знайома поборолла небажання си на приймати парові процедури над картоплею. Вона дала ложку, нагадала, що картопля гаряча і запропонувала побудувати палаці для мишки. Повірте, наступного разу мамі вже не довелося вмовляти “подихати над картоплею”. Малий із задоволенням заліз під ковдру і споруджував у каструлі з товченою картоплею палаці, вежі, прокладав рови. Але не забувайте нагадувати про правила безпеки — картопля гаряча, тому будують обережно і лужко.

Звичайно, у такі дні не обійтися без читання. Не лише підручників (аби не відстати від шкільної програми), а й улюбленої книжки чи казок. Якщо дитина вже вміє читати сама, вона може почитати вам уголос, розігруючи “театр перед мікрофоном”. Або навпаки, почитайте ви.

Ще одна мама розказала, що вони разом з дітьми (а їх у неї двоє) полюбують розв'язувати різні

кросворди, сканворди, брати участь у вікторинах, конкурсах, можуть написати лист до газети, журналу, радіо- чи телепередачі. І для цього їй не потрібно терміново бігти в кіоск і щось купувати. Вона передплачує видання і впевнена цілий рік, що діти отримуватимуть якісну пресу.

Правда, хоч як би батьки хотіли, та цілий день читати наші діти не будуть (та й не потрібно). “Спокушатимуть” їх телевізори та комп'ютери. Тут треба бути уважним. Ослабленому організмові потрібно значно обмежувати “спілкування” з цією технікою.

А моя мама завжди використовувала час лікарняних, аби задушевно поговорити зі мною. Чого в нас тільки не було! І просто чай, і шепотіння під теплою ковдрою, і таємничі вечери при свічках. Вона розказувала про свої проблеми (не думайте, що дочка чи син вас не зрозуміють!), підштовхувала мене ділитися своїми.

А зараз вже я мама. І знаю: щоб гратися з дитиною, не обов'язково чекати, коли вона застудиться. У всі ці ігри, вправи, завдання ми можемо бавитися щодня, не витрачаючи зайвого часу. І тоді дитина буде найрозумнішою, найздоровішою, найгарнішою, найвеселішою!

Оксентій ОНОПЕНКО,
м. Москва

Продовження.
Початок у ч. 45, 46 за 2007 р.

На сучасній карті України збережено всі порубіжні назви. Так, на сході України ріка Сіверський Донець має роль “Східного рубежа” (латинською мовою “dopesc” — рубіж, край, оплот, щит). Отже, ріка слугує “східним рубежем” — “Червоним Донцем”, “Красним Лиманом” (лат. “limes” — рубіж, край як кордон). Правда, сам кордон пролягав по річці Оскол — “божий спис” або “Перун”. Кордон із даками проходив по річці Прут (скіпетр, кий — символи кордонів). Межа в Закарпатті проходила по річці Уж (старослов’янське слово “жже” або “уже” — канат, мотуз, а в переносному значенні — межа, кордон). Західний кордон визначала річка Сян (латинською мовою “sapio” — табу), а на півночі — друга річка Уж. Північний кордон України “прип’ято” річкою Прип’ять. Значення гідроніма можна пояснити старослов’янським дієсловом “прип’яти” (грецькою мовою “epiteinein” — направити, натягнути, натужитися, простертися, напружитися. Мабуть, такі назви рубіжних річок виникли не випадково. У зв’язку з порубіжними назвами українських земель варто звернути увагу на слова Олега Віщого: “Київ — мати міст руських”. Тобто “Кий” — те саме, що “Род”. Давньогрецьке “куев” означає — нести плід, нести зачаття, родити. Цей вислів можна розуміти як “Богиня грому Кия — покрови міст руських” або як “Київ — метрополіс руський”. Себто, метрополією України як держави визнається земля і місто Кия. На честь Києва вжито назву “Зачаттєвська”.

Для автора “Слова” “земля Трояні” — це земля богині грому Пирогощої. Ще раз звернімося до вислову “рища в тропу Трояні через поля на гори”. “Тропа Трояні” — “тропа богині грому”, а “рискати в тропу Трояні” — “йти до Пирогощої” — церкви богині грому. “На гори” — “ввись”, а не на “гори” як “горби” (“на гори” — те саме, що німецькою “hoch” — “хох”, це слово служить основою назви “хохли”. Значення “вгорі” має грецьке “kraipo” — “вершити” (виконувати, урядувати, ухвалювати). У даному випадку “хохли” або ж “готи” (фр. “haut” — вище, догори) — синонім етноніма “українці”. Грецьке “kraipo” (вершити, постановляти, врядувати, вказувати) також означає “верховенство”. Як “хохли-вишатиці”, так і “готи-вишатиці” належали до військового стану. “Коса” — ознака посвяти війні, латинське “crines” — коси, коса дівчини. Тому річку Кринка можна розглядати як косу Гіпакіріса-Возного (нині — Міус або Конюшена; Конюший — Возний). Готи таборилися на землях Укермарки (Uckermark), що розташувалися на берегах річки Одри. Раніше ця річка мала назву “Уккер”, а стольне місто називалося “Родень” або “Київ”. Інші місця

перебування готів: береги Меотиди (Азовське море), на нижньому Дунаї (Києвець) і в північному Причорномор’ї (Зачаттєвська, тобто Київська). Так свідчить автор “Гетіки” Йордан. Чи не нагадують місця перебування “готів” землі запорозьких козаків, власне, військової дружини? Азовська Кубань, нижній Дунай і Запорожжя — землі козацьких Січей. Недаремно ж Йордан, цитуючи Аблабія-Лебедяна, зауважує, що не знає, звідки взяли готи і до кого їх зараховувати. Таких готсько-хохловських (вишніх-горних) назв на землях України збережено чимало: Суми (лат. “summa” — вершина, оглав), Охтирка (грецьке “ochta” — верх), Вишгород, Верховівка, Хотин (французьке “haut” — “хот” — вище), Верховина, Оберовичі (німецьке “ober” — верх),

Спаський собор XI століття у Чернігові

УКРАЇНСЬКЕ СЛОВО ЧЕКАЄ НА ДБАЙЛИВИХ УКРАЇНА В «СЛОВІ О ПОЛКУ ІГОРЕВІМ»

Верховичі, Горинь тощо. Ці назви виникли як посвята Вишній (Горній) богині й “хохлам”. Отже, можна вважати, що назва “Україна” виникла ще в “готську добу” й присвячена правлячій “Провідній зорі”. Так само гору Говерла в Карпатах (від давнього “go-vern” — правити) названо на честь України — “правляча”, “врядуюча”. Французький варіант назви “готи” (goth) зберігся у найменні гоцули (гуцули) та в назві поселення Готешти (Молдова). Це ті-таки Верховина, Оберовичі-Верховичі, Хотин. Однакове значення мають готська назва “hansa” (товариство, спочатку військо, потім — торговельне) та назва Велесової книги “Гордіні Борушенські” — “дружина-товариство Бори-Січі”. Назва “готи” має ще одну основу: латинське “goetia” — волхкування.

Ось ще один важливий вислів автора поетичної повісті: “Встала обида в силах Даж-Божа внука. Вступи лі Дівою на землю Трояню, **вспле Скала**, лебединами крили на синім морі у Дону плещучи?”. Дослідники твору, а з ними і весь загаль, завжди читали тут неправильно: “всплескала”, а не “вспле Скала на Синім морі у Дону лебединами

крилами плещучи”. Неправильне прочитання образу врятувало ці рядки двічі. По-перше, врятовано уривок давньої української мови (“вспле Скала”), а, по-друге, врятовано образ “Скали”. Навряд цензура тих років дала б згоду друкувати “величайший памятник древнерусской литературы” у такому вигляді. Про яку “Скалу” йдеться у творі й чому вона повинна “всплести”? У “Повісті временних літ” кияни гукали “петруськи” “Видибай!” — услід кинутій у Дніпро дерев’яній статуї Перуна (порівняймо “Видибай” з лат. “video” — видибай, виглянь). Назва “Скала” доволі часто зустрічається в топонімії України. Зокрема, це місто Скала Подільська, Скала на березі річки Рось. Міста Бердичів, Бердянськ, ріка Берда названі від карпатської назви “берда” — скеля. Це вкрай важливе свідчення автора “Слова о полку Ігоревім” — “О, Руська земле, уже не Шеломаню еси!” Значення “Скала” має назва німецької землі Саксонія (лат. “saxe” — скеля) та Адріатики, звідки до Дніпра прийшли словени. Можна ще згадати давній латинський вислів: “Звенить скалами Гіпаніс” (Південний Буг) і “Звениго-

ру”, а також латинське “cos” — у назві “козак” — скеля, поріг. Слід згадати етнонім “тавро-скіфи”, де основою служить тюркське слово “tau” — скеля. “Таврія”, “Таврида” названі також від цього тюркського слова, але не тому, що тут жили тюрки, а тому, що цього вимагало табу на дохристиянські назви. Так само етнонім “роксолани” несе у собі англ. “rock” — скеля, скала. Чимало топонімів, гідронімів в Україні названі “кам’яними” і “крем’яними”.

Отже, автор “Слова о полку Ігоревім” образом “Скали” може нагадувати про півострів Крим (належність до України-Русі), про Запорозьку Січ (воїнство за порогами, землі якої названо на честь Богині грому — Січі, що називалася Скала), а ще про Українку, назва якої має значення Скала (пор. угорську та іспанську назву “Ukrania” з грецьким словом “kranaios” — скеля). Іонійське “skella” (пушити землю та розгрібати вогонь) нагадує про землеробську роль “Скали” (Пирогощої). Землі козацьких Січей називалися “Гордіні Борушенські”, де українське слово “горда” має значення готського “hansa” — військова корпорація, дружина або “філадельфія” (дружина, співдружність). “Борусія” (Бора, Боричів узвіз) — богиня грози і грому. Від імені “Бора” (богиня буйного вітру) походять назви міста Борислава, Бориспіль, Дніпро-Бористен, Борусія. Готська назва “hansa” має своєю основою готське слово “ans” — кий, кіл, жердина. Себто, “h-ans-a” — “Кия” (для порівняння: в українському фольклорі — Гандзя). Пізніше основа “ганза” була використана у назві “Європа”. Річ у тім, що готське “hansa” (орда, горда, тобто корпорація) співзвучне грецькому (hapos) — сійво, що аналогічне латинському “eugros” — сяюча перлина, сяюча богиня грому, звідки й походить назва Європа. Основне значення образу “Скала” — Роксолана або Світлосайна (Україна).

Ще один вислів автора твору нагадує про Україну: “Тяжко ти голови, кром плечу; зло ти тілу кром голови”. Аби зрозуміти метафоричність цього вислову, потрібно згадати опис Скіфії Геродота і пояснити вживання іменника “голова” і дієслова “головувати”, “очолювати”.

В епічній мові Гомера часто вживається дієслово “kraupo” в скороченій формі “kraupo”. Морфологічно “kraupo” утворено від іменника зі значенням “голова”. Індоевропейська основа цього слова має в грецькій мові форму “kara”. У грецькій мові “голова” (“kefala” чи “kara”) має метафоричне значення — “початок”, “першопричина”, “джерело”. В “Іліаді” вислів “to moi krunon eeldor” має значення молитви, зверненої до Бога і його перекладають як “здійсни моє бажання” (пор. “krunon” та гідронім “Кринка”).

Отже, давньогрецьке дієслово “kraipo” належить волі божества. Так само й назва річки Кринка-Геррос означає узаконене рішення.

Далі буде.

● УКРАЇНА І САНСКРИТ

ПАН І ПАНІ: НАШ ВИСОКИЙ ПРЕДКІВСЬКИЙ СПАДОК

Рубрику веде
Степан НАЛИВАЙКО,
сходознавець-індолог,
завідувач відділу
порівняльних досліджень
науково-дослідного
Інституту українознавства

3. Українське пан та його слов’янські родичі

Таким чином, *pan* “захисник, оборонець, воїн, правитель, князь, цар” — первісна, ще індоєвропейська форма терміна, а *ban* — пізніша іранська. *Ban* у значенні “князь” зафіксовано у “Велесовій книзі” (IX ст.), *ban* *Oleg*, тобто князь *Oleg* згадано у сербському фольклорі. З цього бачимо, що первісне *pan*, *ban* “захисник, воїн” у слов’янських народів розвинулося до значень “володар, правитель, князь”. У Хорватії термін *ban* означував правителя, попередника королів, політичного начальника *бановини* — території, якою правив *бан*. Дієслово *banovati* в чеській означає *бути баном, правителем, князем*, йому відповідає укр. *панувати*. Із терміном *ban* пов’язані назви *Банат* (інакше *Бановина*) — край у Югославії, а також місто *Банська Бистриця*, де *Банська* означає *Панська*, тобто *Князівська*, *Царська*. Давні чехи називали планету Венеру *Krasopani*.

Компонент *ban* мають українські прізвища, зокрема, *Балабан*

(різновид *Болобан*). *Балабани* — відомий український шляхетський (тобто військовий) рід, носії цього прізвища вславилися не лише на військовій, а й на духовній ниві. Власник друкарні Федір *Балабан* 1606 року видав “Стратинський Требник”, який уклав львівський єпископ Гедеон *Балабан*, що зібрав українські й слов’янські чини. У сучасну українську драматургію свій внесок зробив Леонід *Болобан* (1893—1979). А українським уболівальникам запам’ятався хорватський футболіст Бошко *Балабан*, гравець бельгійського “Брюгге”, який у грі на кубок УЕФА (21.X.2004), де наші земляки перемогли, забив гол у ворота дніпропетровського “Дніпра”.

Прізвище *Балабан* (*Болобан*) складають компоненти *Бала* (*Боло*) й *бан* “захисник, воїн, князь”. *Бала-Боло* споріднене з індоіран. *bala* “сильний, дужий, могутній” і наявне в українських прізвищах *Баль*, *Балодей*, *Болудей*, *Білдей*, *Більдй*, *Бельдй*, *Балвір*, *Бальвір*, *Балбир*, *Балбиренко*, *Балагура*, *Балагута* (*Палагута*), *Балюбаш-Болубаш-Булюбаш*. А також у

прізвищі *Бульба* зі знаменитої повісті Миколи Гоголя, яке означає “Могутній воїн-захисник-батько (отаман)”. Тобто українсько-хорватське прізвище *Балабан-Болобан* означає “Дужий воїн, Могутній князь” і постало з військового терміна, як і багато інших українських та слов’янських імен та прізвищ.

Під 1116 роком Лаврентіївський літопис повідомляє, що князь Ярополк здійснив військову виправу на половців і захопив їхні міста, серед них *Балин*. У світлі найновіших досліджень, половці мовно й етнічно тяжіють не до тюркських, як досі вважали, а до індоарійських племен, тому назву цю з санскриту тлумачать “Наділене силою, Могутне”, що якраз і характеризує місто-фортецю. Ім’я *Balin* (*bal+in*) має *Баладева-Балавіра* — землеробське божество, імена якого рясно відбиті в згадуваних вище українських прізвищах. Відомий санкт-петербурзький індолог Віктор *Балін* брав активну участь у виданні українською мовою “Індійських прислів’їв та приказок” і збірки

новел “Свято кохання” класика індійської літератури Премчанда (1879—1936).

В імені *Ярополк*, що його згадує літопис, як і в імені *Святополк* та українському прізвищі *Сірополко* компонент *полк* споріднений із санскр. *palak* “захисник, оборонець, воїн” і тотожний *pan-ban* — вони сходять до тієї ж основи *pa* “охороняти, захищати, берегти”. Із *palak* є низка індійських імен, зокрема, *Вішвалпалак* “Захисник світу” (значеннєвий двійник імені *Святополк*), *Джаналпалак* “Захисник людей, Цар”, *Гопалак* “Захисник корів-худоби, Пастух, Воїн”. Останнє ім’я в “Махабхараті” має царевич із племені сувірів, а назва *сувіри* тотожна назві *сівери*, *сувіри* — інша назва сіндів-індів, країна яких — *Сіндика* була біля Боспору Кімерійського (нині Керченська протока). Є й індійське ім’я *Палак*, тому прикметно, що скіфський цар III ст. до н. е. мав ім’я *Палак*, а його столиця біля нинішнього Сімферополя звалася *Палакій*, тобто “Воїн, Царськ”.

Далі буде.